

365.

M. T. 1012

PECCHINOLI ANGELO

PÁPAI LEGÁTUS MÁTYÁS UDVARÁNÁL.

(1488—1490.)

IRTA

FRAKNÓI VILMOS.

KÖLÖN LENYOMAT A »KATHOLIKUS SZEMLE« XII-İK KÖTETÉBŐL

BUDAPEST.

AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R. T. KÖNYVNYOMDÁJA.

1898.

PECCHINOLI ANGELO

PÁPAI LEGÁTUS MÁTYÁS UDVARÁNÁL.

(1488—1490.)

IRTA

FRAKNÓI VILMOS.

KÜLÖN LENYOMAT A »KATHOLIKUS SZEMLE« XII-İK KÖTETÉBŐL.

BUDAPEST.

AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R. T. KÖNYVNYOMDÁJA.

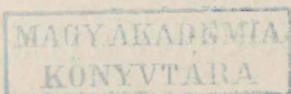
1898.

276881

OLYMPIA KÖNYVTÁRA

MAGYAR KÖNYVTÁRSÁG

OLYMPIA KÖNYVTÁRA

Nehezebb feladat a szent-szék követére Magyarországnak még nem várakozott, mint az vala, amit Mátyás udvaránál Pecchinoli Angelo volt hivatva megoldani.

Attól fogva, hogy Zsigmond király 1403-ban IX. Bonifác pápának az engedelmességet fölmondotta, Magyarország és a szent-szék között olyan feszült viszony soha sem állott fönn, mint Mátyás uralkodásának utolsó éveiben. A nyílt szakadás küszöbéig jutott el a király; hogy ezt át nem lépte, VIII. Incze pápa önmegtágadó türelmének és magyarországi követe ügyességének köszönhetette.

Politikai és egyházi téren az összeütközésekre vezető alkalmak végzetesen torlódtak össze.

A pápa, mindjárt trónralépte után (1484 nyarán), kényszerítve látta magát arra, hogy erélyes intézkedéseket tegyen Ferdinánd nápolyi királylyal szemben, aki mint a szent-szék hűbérese kötelezettségeinek meg nem felelt, országában az egyházak jogain sokféle sérelmeket ejtett, a világi urakat erőszakoskodásaival arra utalta, hogy a pápánál keressenek menedéket. Ferdinánd ekkor segítséget kért vejtől, a magyar királytól, ki azt felajánlotta, sőt fenyegetődött, hogy a pápának az engedelmességet felmondja, és az egyetemes zsinathoz fellebbez. ¹⁾

¹⁾ V. ö. e sorok írójának munkáját: Mátyás király élete. (Budapest. 1890) 310.

Mátyás, hogy olaszországi hadjárat esetén kikötő álljon rendelkezésére, a szent-szék fenhatósága alatt álló Ancona városával szövetségre lépett. Egyszersmind a pápai állam szomszédságában uralkodó több fejedelemmel és condottierivel tárgyalásba bocsátkozott, hogy fegyveres szolgálatukat magának biztosítsa.

Ellenben a pápa, ilyen körülmények között, mind szorosabbra fűzte viszonyát azon hatalmasságokhoz, amelyeknek támogatására számíthatott, első sorban a császárhoz és a velencei köztársasághoz. Ezeknek befolyása pedig arra bírta őt, hogy Mátyás egyik leghőbb óhaját felkarolni tartózkodott. A király ugyanis azon fáradozott, hogy udvarához bocsássák Dsem török herceget, ki bátyja Bajazet török császár ellen föllázadott, és leveretvén Ródosz szigetére a János-lovagrend pártfogása alá menekült, ahonnan Franciaországba a lovagrend egyik várába szállíttatott. Mátyás remélte, hogy az ő és párthívei közreműködésével Bajazet ellen indítandó háborúban bizonyos diadalra számíthatna; minélfogva azokban, kik Dsem kiszolgáltatását ellenezték, nemcsak a saját, hanem az egész kereszténység ellenségeit látta.

A feszültséget, amit politikai ellentétek támasztottak, fokozták a főpapi javadalmak betöltése körül keletkezett bonyodalmak.

Az esztergomi érsekség és az egri püspökség Aragoniai János és Verónai Gábor bíbornokoknak (1485, 1486) Rómában bekövetkezett halálával üresedett meg. A pápa, régi joggyakorlatra támaszkodván, illetékesnek tekintvén magát arra, hogy utódjuk kinevezéséről maga rendelkezze, a két javadalmat a bíbornoki testület legtekintélyesebb tagjainak: Sforza Ascaniónak és Borgia Rodrigónak szánta. Azonban Mátyás a magyar korona kegyúri jogainak csorbíttatlan megóvása mellett hajtha-

tatlan szilárdsággal foglalt állást, úgy hogy VIII. Incze nagyobb bajok elhárítása végett, jelöltjeit elejtván, a tizenegy esztendőös Hippolyt esztei herceget az esztergomi érsekség adminisztrátorává nevezte ki, és Dóczy Orbán kinestárnokot a győri püspökségről az egrire helyezte át (1487).

Alig hogy ezen ügyek elintézését nyertek, újabb nehézség merült föl.

Az olműczi püspöki széket 1484-ben, Mátyás kívánatára, káptalani választás alapján, Filipecz (Pruisz) János váradi püspök foglalta el, anélkül, hogy a pápai megerősítésért folyamodnék. Három évvel utóbb Mátyás mást gondolt, és azzal a kéréssel fordult Rómába, hogy az olműczi püspökség adminisztrátorává Vitéz János szerémi püspök neveztesse ki. VIII. Incze ezt a kívánságot annál nagyobb készséggel teljesítette, mert Filipecz azzal vádoltatott, hogy a husszita eretnekséghez szít. Azonban Filipecz az olműczi püspökséget vonakodott elhagyni, a király pedig, az ő nyílt ellenszegülésével szemben, jóakarató semlegességet tanúsított; sőt mikor ellene a pápa egyházi büntetéseket készült alkalmazni, ezeknek felfüggesztését kérte.

Miként a főpapi javadalmak adományozásában Mátyás az egyház törvényein és érdekein gyakran túltette magát, úgy ezeken nem egyszer sérelmet ejtett, mikor haragját, boszúját főpapokkal éreztette. Rómában különösen kínos hatást idézett elő azzal, hogy Váradi Péter kalocsai érseket és az olasz Leontius János pécsi prépostot börtönbe vetette, éveken át fogva tartotta, anélkül, hogy ellenök a kánonok értelmében vádat emelt és törvényes eljárást indított volna.

VIII. Incze, miután trónralépte óta, ilyen súrlódások és összeütközések közepett, négy esztendő telt el, arra

határozta el magát, hogy Magyarország és a szent-szék között a régi benső viszony helyreállítása végett, követet küld Mátyás udvarába.

Választása Pecchinoli Angelo püspökre esett, ki a diplomacia terén most volt megteendő a legelső lépést. A pápai állam Civitá-Castellana nevű városkájában született, ugyanott kanonokká lett, 1486. nyarán pedig az ortei és civitá-castellanai egyesült egyházmegyéék főpapjává neveztetett ki.¹⁾ VIII. Incze udvarához hívta őt meg, és közvetlen környezetében mint titkárt alkalmazta;²⁾ majd felismervén kiváló tulajdonságait, alkalmasnak tartotta arra, hogy a magyarországi nehéz missiót rá bizza.

Pecchinoli nem volt humanista. Iratainak pongyola, úgyszólván barbár latinsága feltűnően elüt a klasszikai, elegáns irálytól, mely az udvaroknál divatos volt. De ezt a fogyatkozást ebben az esetben nem lehetett lényeges hátránynak tekinteni. A cicerói retorika eszközeivel Mátyásra nem gyakorolhatott hatást. Nem az volt rendeltetése, hogy tapsokat, dicsőséget arasson; azon kellett lennie, hogy meggyőzzön, bizalmat keltsen, megnyugtasson. Az ortei püspök kivételes mértékben bírta a szükséges kellékeket, hogy a lángeszű, szenvedélyes, erőszakos természetű királynál sikerre számíthasson. Magas értelmi fejlettséggel az önfegyelmzés és nyugalom, a határozottság és simaság, a becsületesség és megbízhatóság előnyei egyesültek benne.

Azt a felfogást, mely Mátyás lelkében meggyökerezett, hogy a pápát minden eljárásában profán szempontok, hatalmi és családi érdekek vezérlik, csak olyan

¹⁾ *Ughelli*, Italia Sacra. (Velenze, 1797.) I. 601, 742.

²⁾ Síriratában »apostolicus secretarius« címzet visel. Ugyanott 601.

diplomata ingathatta meg, mint Pecchinoli, ki korának és környezetének elvilágiasodott szellemétől érintetlenül maradván, erős meggyőződést, hajthatatlan hithűséget, megvesztegethetetlen erkölcsi szigort hozott magával; ki a hétköznapi diplomaták fegyvereit, a furfangos cselszövényt, hazugságot és színlelést mellőzvé, az egyenes úton haladott mindig, teljes loyaltással szolgálta a rábizott szent ügyet.

Az ő egyéniségét és Mátyás udvaránál kifejtett tevékenységét híven megismertetik velünk az ő jelentései, melyeket a szerencse kedvezése úgyszólván teljesen fön tartott részünkre.¹⁾ Értéküket emeli irójuknak azon igyekezete, hogy a király nyilatkozatait, észrevételeit lehetőleg szószerint közölje küldőjével. Rendkívüli emlékező tehetségét támogatta az a szokatlan, sőt példátlanul álló eljárása, hogy az audiencia alatt a király szavait, gyorsíró módjára, jegyezte.

Igy hű és élénkszinezetű képet nyújt Mátyással folytatott társalgásairól, eszmecseréiről és vitatkozásairól, melyek néha drámai érdekességű mérkőzésekké alakultak. Látni fogjuk, hogy a nagy királyllyal méltó ellenfél állott szemközt.

I.

VIII. Incze 1488 szeptember első napján állította ki Pecchinoli Angelo részére a megbízó és meghatalmazó

¹⁾ A pápai követek jelentései a XVI. századot megelőző időkből a vatikáni levéltárban csak gyéren találhatók; úgyszólván mind elpusztultak; Pecchinolitól egyetlen egy van meg, az, melyet 1489. június 1-én írt, és 25-ikén hosszú utóirattal látott el. (Kiadta *Theiner*, *Hungaria Sacra* II. 521—30.) Ellenben a velencei szent-Márk könyvtárban (Classis X. Codex CLXXV) megvannak eredetiben a legátus 1489. január 30, ápril 17, május 15, szeptember 18, október 15, november 27, december 26 és 1490. január 6-ikán kelt jelentései. Ezek mind kiadatlanok.

okiratokat, melyek a lehető legszélesebb hatáskörrel, a »legatus de latere« jogaival, ruházzák föl.¹⁾

A részére adott utasításban a pápa onnan indul ki, hogy mint Krisztus nyájának hű pásztora, hön óhajtja a keresztény fejedelmek, első sorban a császár és a magyar király között a béke helyreállítását. A legátus tehát inteni fogja Mátyást, hogy a császár ellen indított háborút hagyja abba és a köztök fenforgó viszály kiegyenlítését bizza a pápára; ellenben erejét irányozza a törökök ellen, amely vállalatban a szent-szék és a keresztény hatalmak hathatós közreműködésére számíthat.

Továbbá elő fogja terjeszteni a nápolyi király hűtelen eljárását, mely szerint a pápával kötött egyességét megszegte, az egyház és a szent-szék jogain ejtett régi sérelmeket újakkal tetézte. Igyekezni fog rábírní a királyt, hogy ipjának segítségét ne nyujtson; biztosítván őt arról, hogy a pápa mindenkor kész méltányos föltételek alatt újból kibékülni vele.

Meg kell győznie a királyt arról, hogy Anconával szövetségre lépven, a szent-szék jogait megsértette; minél fogva köteles a szövetséget mielőbb felbontani.

A pápa azon óhajtását fogja tolmácsolni, hogy a kalocsai érseket a király vizsgálat és per mellőzésével, bocsássa szabadon; csak ha ezt el nem érheti, vállalkozhatik a birói eljárás megindítására, úgy hogy a per a törvényes formák szigorú megtartásával folyjon. Ezen ügy sikeres elintézése után lépéseket fog tenni avégből, hogy Leontius pécsi prépost szabadságát, Váradi Pál az érsek öccse pedig a javadalmakat, melyektől megfosztatott, visszanyerje.

Filipecz váradi püspök ellen, az eretnokség vádja

¹⁾ *Theiner*, II. 515.

tárgyában vizsgálatot indít, és őt, ha az olműezi püspökséget Vitéz Jánosnak átadni ezentúl is vonakodnék, egyházi büntetésekkel sújtja.

A pápa jól tudta, hogy mindezen ügyek tárgyalása a királyt kellemetlenül fogja érinteni, s hogy tőle engedményeket csak megfelelő értékű vizsonzolgálat árán várhat. A helyzet alapos ismeretét árulja el az a körülmény, hogy Mátyást, a Corvin János trónöröklése biztosítására czélzó erőfeszítéseiben támogatva, igyekezett megnyerni.

A legátusnak ugyanis meghagyta, hogy a Corvin János és Bianca milánói hercegnő között létrejött házassági frigy alkalmából a pápa szerencsekívánatait tolmácsolván, egyúttal nyilatkoztassa ki, hogy Mátyás természetes gyermekét »az apostoli szent-szék és a kereszténység kiváltságos fiának« tekinti a pápa; iránta »az ő jeles lelki tulajdonságai miatt csodálattal és hő szeretettel viseltetik«; óhajtja, hogy »atyja és nagy-atyja nyomdokaiba lépve, a kereszténység győzhetetlen bajnokává nevedjék;« ajánlja, hogy »a hadi és politikai ügyek intézésébe idejekorán avattassék be;« végre igéri, hogy »a herceg dicsőségének és rangjának gyarapítására« örömmel fog mindent megtenni, ami hatalmában áll.¹⁾

II.

A legátus október vége felé érkezett Bécsbe,²⁾ hol Mátyás már egy esztendő óta udvarát tartotta.

¹⁾ A legátus utasításai több külön okiratba foglaltattak. Csak az egyik van meg a pápai levéltárban. (*Teleki, Hunyadiak kora. XII. 418. Theiner, II. 514.*) A többinek tartalmára a legátus jelentéseiből vonhatunk következtetést.

²⁾ Érkezésének időpontját nem határozhatjuk meg. Első jelentése, amit Bécsből megérkezése után küldött, elveszett. Azután hosszú ideig nem

Az első ünnepélyes fogadtatás alkalmával, miután üdvözlő beszédét elmondotta és a megbízólevelet átnyújtotta, a király elbocsátá az őt környező urakat, és egyedül maradt a legátussal, ki akkor előadta, amit utasítása magában foglalt. A király válasza így hangzott:

»Hálát adok Istennek, aki azt a gondolatot sugalmazta ő szentségének, hogy a törökök ellen a keresztény hatalmaktól közös erővel indítandó hadjárat ügyét fölkarolja. Helyes, hogy a támadó hadjáratral összekapcsolt súlyos terhet ő szentsége nem akarja egyedül magára venni. Én szintén csak úgy vállalkozhatom a háború megindítására, ha a többi hatalmak közreműködése felől biztos lehetek. Ellenben nem tartana vissza az a körülmény, hogy a törökökkel békét kötöttem; mert ezt ő szentsége parancsára bármikor felbontani kész vagyok. Az osztrák háború sem szolgál akadályul; mert az osztrák herczegségekben tett foglalásaim megoltalmazására csekély haderő elegendő. Személyesen kívánnám a törökök ellen vezetni seregemet. Életem és erőm hátralevő részét örömmel áldoznám a szent vállalatra, amelyért élni és meghalni egyaránt szép feladat. A támadó föllépésre a mostani időpont kiválóan alkalmas; amiért is a törökök a háborútól soha annyira nem féltek mint most.

»Ő szentsége áldását és szerencsekívánatait, melyekkel János herceget kitünteti, hálásan fogadom. A miláni frigyét, ha tudom, hogy ő szentsége óhajtja, már korábban is létrehoztam volna. Magam és szeretett fiam, az egész országgal ő szentségének rendelkezésére állunk!

»Sajnálattal értesültem arról, hogy a nápolyi király az elvállalt kötelességeknek meg nem felelt. Gyávább

írt, amit a tél zordonságaival és azzal okadatol, hogy kevés alkalom van levelet küldeni Olaszországba. Végre 1489. január 30-ikán maga küld futárt, aki hosszú jelentését viszi a pápának.

embert mint ő nem ismerék; félelmében mindent megígér, a veszély elmulta után semmit sem teljesít. Ő szentségének békés hajlamáért nagy hálával tartozom. Véleményem szerint, ő szentsége megelégedhetnék azzal, hogy a nápolyi király, a hűbéri adó fejében, néhány gályát és bizonyos számú fegyvereseket tartson az egyházi állam oltalmára. Talán rá lehetne bírni, hogy még némi csekély pénzösszeget is fizessen; fősvény embertől el kell fogadni, amit tőle kapni lehet. Különben a király öreg ember, kinek élete nem nyúlhat hosszúra; ám töltsé békében hátralevő napjait; halála után ő szentsége úgy járhat el, amint a viszonyok engedik.« Végül azt a kérdést vetette föl, hogy ő szentségét, a békekötés melyik föltételének megszegése háborította föl leginkább?

A *legátus* úgy nyilatkozott, hogy a nápolyi király egyetlen békeföltételt sem teljesített; de leginkább azzal vonta magára ő szentsége haragját, hogy nápolyi urakat, a részökre biztosított amnesztia daczára börtönbe vetett.

Mátyás megjegyzé, hogy azok a nápolyi urak az amnesztia engedélyezése után újabb árulást terveztek, és azért kerültek fogságba.

A *legátus* azonban kijelentette, hogy újabb árulásról ő szentsége semmit sem tud; különben is a király a saját ügyében nem lehet bíró, és annak eldöntését, vajjon újabb árulás esete forog-e fönn, köteles lett volna ő szentségére bízni.

Mátyás ekkor azt ajánlotta, hogy ennek a kérdésnek eldöntésére a pápa és a nápolyi király közmegegyezéssel válaszszanak békebirákat; ő kész a nápolyi királynál kieszközölni, hogy erre álljon rá, és azonfelül, a pápa unokaöccse Cibo Ferencz részére herczegséget ¹⁾ adományozzon.

¹⁾ »Statum« áll a jelentésben.

A *legátus* arra a nyilatkozatra szorítkozott, hogy Rómába jelentést fog tenni, és kérte a királyt, hogy indítványát ő szintén közölje a pápával. Majd áttért a kalocsai érsek ügyére, és esedezni kezdett, hogy őt a király bocsássa szabadon.

»Gondolja meg felséged — így szólt egyebek között — hogy az érsek felséged kezeinek műve, kit porból emelt föl, kegyelmekkel halmozott el, vegye tekintetbe ő szentsége közbejárását is.«

A *király* azt hangoztatta, hogy az érseket jogosan vetette börtönbe. »Rossz nyelvével — úgymond — rám és országomra romlást akart hozni. Azonban verjen meg az Isten, ha halálát kívánom. Csak azt akarom megakadályozni, hogy a császárt illető titkokat, amiket rábíztam, elárulja. Inkább meghalok, mintsem ezen titkokat nyilvánosságra jutni hagynám. Az érsek nem rég a papnak, ki őt a börtönben meggyóntatta, hagyma nedvével írt levelet adott át Rómába küldés végett. A pap korcsmába térvén be lerészegedett, és kifecsegte, hogy levelet bizott rá az érsek. Erről jelentést tettek nekem, én elhozattam a levelet, és miután tűz fölé tartottam, elolvashattam, amit titkaimról írt. Valóban inkább meg akarok halni, mintsem hogy titkaimat nyilvánosságra jutni engedjem. Főtisztelendő atyaságod, ha majd feltárom az érsek irányában követett eljárásom okait, be fogja látni, hogy helyesen cselekedtem. Higye el követ úr, annak az embernek megbomlott az elméje. Mihelyt másokkal szóval vagy levélben érintkezhetnék, megrontana engem!«

A *legátus* óvakodott ellenmondani; sőt elismerte, hogy az érsek háladatlan és méltatlan módon viselte magát. »Azonban gondolja meg felséged, — így folytatá — hogy érseki méltóságát egyedül felségednek köszöni, mert Rómában nem ismerték őt. Az Istenre kérem,

saját szolgájával, önkeze alkotásával ne perlekedjék. Könynyelmű kísérletét, a gyóntatóra bizott levéllel, talán fogsága elején tette; azóta bizonyára megváltozott, megjött az esze. Felséged pedig csak úgy mutathatja ki nagylelkűségét, ha találkoznak, kik felséged ellen vétve alkalmat nyujtanak a megbocsátásra. Ne gondoljon az érsek bünére; hanem legyen tekintettel szentséges urunkra, az apostoli székre és az egyház szabadságára, melyeket felséged mindig tiszteletben tartott. Főpapról, az Úr fölkenntjéről van szó, kit bántani az isteni törvény tilt. Ne engedje felséged, hogy békében és háborúban véghez vitt nagy tetteivel szerzett hírét egy kis ember esete elhomályosítsa. Bocsássa meg neki, amit rossz nyelvvel vétett. Engedje meg, hogy beszélhessek vele; talán most már én egészen megváltozottnak találom?«

Mátyás nyugodtan hallgatta végig. »Követ úr — mondá — ha állásom nem forogna kockán, örömmel teljesíteném kívánságát. Higyje el, az az ember soha sem változik meg. Egyébiránt szívesen bizom őt követ úr őrizetére; csak gondoskodják arról, hogy meg ne szökjék. Meglátja, hogy most még több rosszat beszél, mint azelőtt; mert elméje meg van bomolva. Majd előadom vétségeit és kihágásait, melyekért halálbüntetéssel kellene őt sújtanom.« Azután elmondott néhány részletet az érsek magaviseletéből.¹⁾

A *legátus* ekkor egy lépéssel tovább ment. »Ő szentsége — így szólt — inti és kéri felségedet, hogy kegyelmességében és irgalmában feledje el az érsek fiatalkori vétségeit. Ha azonban felséged azt kívánja, hogy a törvény szava döntsön: bíró csak ő szentsége lehet, akinek a színe előtt a pert mindkét fél teljes szabadsággal foly-

¹⁾ A legátus ezekről általánosságban így tesz említést: »Quasdam levitates, quas in Zagabria et alibi fecerat.«

tathatja, úgy hogy azon esetre, ha az érsek elítéltetik, senki sem mondhatja, hogy erőszakosan jártak el irányában.«

Mátyás azt az ellenvetést tette, hogy a tanukat és bizonyítékokat nem küldheti Rómába. Azonban kész az érseket kiszolgáltatni a legátusnak, aki Budán, Esztergomban, vagy más helyen őriztetheti. »Nem bánom, védelmezze magát az érsek, ahogy bírja; az egész ország tudja, hogy igaz, amit róla állítok.«

A *legátus* a király ajánlatát elfogadta; de még egyszer figyelmeztette, fontolja meg jól: vajjon tanácsos-e az ügyet perre bocsátani; mert az ő meggyőződése szerint a vizsgálat eredménye a királyra nézve sem lesz előnyös.

A *király* erre nem tett észrevételt, és az eszmeceserét átvitte a másik főpapnak, a váradi püspöknek ügyére, a pápa azon követelésére, hogy az olmücsi javadalom a szerémi püspöknek azonnal átadassék. »Igaz, — így szólt *Mátyás* — magam folyamodtam volt ő szentségéhez, hogy a szerémi püspököt az olmücsi székre emelje. És bizalmasan közölhetem, hogy abban a lázadásban, amit János glogauai herczeg ellenem támasztott, a váradi püspök ármányainak nagy részök volt. Azonban embereim között egy sincs, aki csehekkkel úgy tud bánni mint ő, aki szoros összeköttetésben áll velök és maga is morvaországi származású. Ezért most Sziléziába és Morvaországba, a zavart viszonyok rendezésére, őt kell küldenem. Miután hadvezérem Glogau városát elfoglalta, a cseh király arról értesülvén, hogy őt a lázadók pártolásával vádolom, követeket küldött hozzám, kikkel abban állapotam meg, hogy a jövő év január 6-ikán biztosaink tárgyalásokat indítanak, s ha ezek eredményre nem jutnak, a döntést békebiróra bizzuk. Én ő szentségét szándékozom békebiróul fölkérni. De szükségképen előbb a váradi püspököt kell oda kül-

denem. Követ úr, legyen tehát rám tekintettel, engedjen neki haladékot, és míg visszaérkezik, a rá rótt egyházi büntetéseket függeszse föl; mert ha ezt nem teszi meg, a botrány rám háramlik, és én veszélyes helyzetbe jutok, sőt Sziléziát és Morvaországot elveszthetem. Adja meg tehát kedvemért a haladékot; arról a vizsgálatról pedig, amit az eretnokség gyanúja miatt kellene a váradi püspök ellen indítania, addig míg ő az én ügyeimben jár el, egy szót se szóljon.«

A *legátus* figyelmeztette a királyt, hogy az ő ajánlatára nevezte ki a pápa a szerémi püspököt az olműezi püspökség adminisztrátorává; és az ő leveleiből értesült ő szentsége arról, hogy az olműezi püspökséget önkényesen foglalta el a váradi püspök, aki egyébiránt bectelen szülők gyermeke és eretnokség gyanújában áll. Ő szentsége tehát ő felségét, ha az imént előadott kívánságáról értesül, következetlenségről vádolhatná. E mellett a királyi kegy a váradi püspök elbizakodottságát és konokságát növelné. »Felséges uram, én hű szolga vagyok és őszintén beszélek. Lehetséges-e, kérdezem, hogy Magyarország hatalmas királya, kinek udvara kitűnő férfiakban és tudósokban bővelkedik, nem nélkülözheti a váradi püspököt? És hiszi-e felséged, hogy ez a gonosz ember, ki egyszer már árulást követett el,¹⁾ most a rábizandó ügyekben hűségesen fog eljárni? Isten szerelmére kérem felségedet, szemeljen ki más valakit erre a küldetésre.«

»Valóban követ úr — válaszolt *Mátyás* — ő szentsége, ha én személyesen járulhatnék lábai elé, a kegyelmet, amit kérek, nem tagadná meg tőlem; figyelembe venné azokat a nagy előnyöket, melyek a kereszténységre származhatnak, ha a sziléziai hercegek lázadásától nem kell

¹⁾ Czélzás a király fentebbi közlésére, a glogauai lázadásról.

többé félnem. Egy emberem sem találkozhatnék a morva és sziléziai urak körében olyan bizodalommal mint a váradi püspök, ki szövetségesök, frigyes társuk. Meg vagyok arról győződve, hogy a megbízásban buzgón fog eljárni, mert jó szóval tartom őt.«

A *legátus* fölvetette a kérdést, hogy a király miért kért a pápától csak három havi haladékot, az egyházi büntetések fölfüggesztésére.¹⁾

Mátyás: »Akkor azt hittem, hogy a sziléziai háborút három hónap alatt befejezem.²⁾ Ne higye követ úr, hogy én a váradi püspöknek szántam az olmücsi püspökséget. Inkább orromat hagyom levágnatni, mintsem megengedjem, hogy az olmücsi egyházat a váradi püspök bírja. Most buzgón szolgál ugyan; de kétes, hogy miképen viselné magát, ha az olmücsi püspökségre a pápai megerősítést elnyerné?«

A *legátus*: »Felséges uram, utasításom értelmében, a váradi püspököt az egyházi büntetésektől feloldozhatom, mihelyt kötelezettségeinek a szerémi püspök irányában eleget tett. Ha tehát az olmücsi püspökséget elhagyja, megadom neki a feloldozást, az eretnekség vádjának megvizsgálását pedig elhalasztom.«

Mátyás: »Az Isten szerelmére legátus úr, ezt ne kívánja; hanem teljesítse kérésemet. Királyi szavamra ígérem, és ő szentségét levélben is biztosíthatom, hogy mihelyt a váradi püspök küldetéséből visszatér, tehát legfeljebb két hónap mulva, az ügy tárgyalásának szabad folyást engedek; akkor azután ha őt fogságba akarják vetni, kiszolgáltatom, és nem bánom vigyék Rómába, vagy tegyenek vele, amit akarnak. Most azonban legátus

¹⁾ Az 1488. augusztus 11-iki pápai irat tanúsága szerint a király hat hónapra kért haladékot. (*Theiner*, II. 514.)

²⁾ Eszerint a király megfeledezett arról, hogy hat hónapot kért.

úr, mentse őt föl az egyházi büntetésektől, melyekkel sújtva van, és kiküldendő biztossal vizsgálta meg a befektetéseket, amiket az olműczi püspökség birtokai-ban tett. Az Isten szerelmére kérem, tegye ezt meg, hogy a váradi püspök nyugodtan távozhassék.»

A *legátus* kitért a határozott válasz elől. Kijelenté, hogy előbb utasítását újból kell tanulmányoznia. Ezzel az audiencia véget ért.

A következő napokban a váradi püspök látogatást tett a legátusnál. Előadta, hogy az olműczi püspökséget a királytól kényszerítve, akarata ellenére, fogadta el; most tehát ő szentsége kívánságának megfelelően szívesen hagyja el; csakhogy esküvel kötelezte magát arra, hogy a javadalmat, ha meg nem tarthatja, a káptalan kezeibe szolgáltatja vissza. Egyébiránt kívánja, hogy azt a pénzösszeget, amit a püspökséghez tartozó mezővárosok visszaváltására és a székesegyház restaurációjára költött, térít-sék neki meg. Mivel pedig tudja, hogy a sérelem miatt, amit az olműczi egyháztól való elmozdítottatása becsületén ejt, a nyilvános életben nincs többé helye; engedélyt kér, hogy szerzetbe léphessen; így azt a vádat is, hogy a husszita eretnekséghez szít, meghazudtolhatja.

A legátus kifejtette neki, hogy mikor az olműczi püspökséget a szent-szék jóváhagyása nélkül elfoglalta, helytelenül járt el. Tudnia kellett, hogy ezen egyház betöltésének joga nem tartozik a magyar királyhoz. Az olműczi káptalan választására sem hivatkozhatik, mivel addig mig a köteléket, mely őt a váradi püspökség-hez csatolja, a pápa föl nem oldotta, más püspökségre nem mehetett át. Figyelmeztette, hogy ha a javadalmat a káptalannak, s nem a szerémi püspöknek adja át, az egyházi büntetések elől nem menekül. Az eskü, amit a káptalannak tett, nem jogosítja föl arra, hogy a szent-

szék rendeleteitől az engedelmességet megtagadja. Azzal fenyegette, hogy kezeiből az olmücsi egyházat ha másképen nem megy, kényszerítő eszközökkel is ki fogja csikarni.

Ekkor azután *Filipecz* püspök más hangon szólalt meg. Kényszerítettetni a lemondásra még száz bíbornoktól sem engedi magát. Nem látja át, hogy miért nem tarthatná meg az olmücsi püspökséget, miután ezt a szerémi püspök bírhatja? Amennyiben pedig befektetéseit meg nem térítik neki, a visszaváltott mezővárosokat azoknak adja át, kik a váltságdíjat visszafizetni hajlandók. »Egyébiránt — így folytatta — komoly elhatározásom, hogy szerzetbe lépek. Nem maradhatok többé becsülettel a király szolgálatában. Egy gyomrom van, s azt csak úgy kielégíthetem közönséges főzelékkel, mint a püspöki asztal tiz fogásával. Mihelyt az engedélyt a szerzetbe lépésre megkaptam, a váradi püspökségről is lemondok; de azt nem követ úrnak, hanem a királynak, aki nekem adományozta, szolgáltatom át.«

A *legátus* nagy határozottsággal utasította vissza a váradi püspök nyilatkozatát. »Nem vagyok — így szólt — tiz bíbornok, hanem csak egy püspök és a szent-szék érdemetlen képviselője; de mégis könnyűszerrel kimerőszakolhatom atyaságodtól az olmücsi püspökségről való lemondást. Atyaságodnak nincs joga fölvetni azt a kérdést: hogy miért adományozta a szent-szék az olmücsi püspökséget a szerémi püspöknek? Elég tudnia, hogy másnak adományozta, és nem atyaságodnak, ki azt önkényesen ejtette hatalmába. Tanusítson a szent-szék iránt tiszteletet és engedelmességet; különben érezni fogja kezének súlyát. Fegyveres legiókkal nem rendelkezem; hanem föl vagyok ruházva a szent-szék hatalmával. Higye el atyaságod, hogy ha ő szentsége parancsainak nem enge-

delmeskedik, egyszerű irással veszedelmesebb helyzetbe hozhatom, mint ha legiókkal lépnek föl.«

A váradi püspök, szó nélkül, haragtól eltorzult arccal távozott.

A legátus ennek daczára teljesítette a király kívánását. Megjelenvén előtte, kinyilatkoztatta, hogy a váradi püspököt a végleges feloldozásban csak miután az olműzi javadalmat a szerémi püspöknek tényleg átadta, vagy megbizottjaival egyezsége lépett, részesítheti; azonban ő felsége kedvéért, az egyházi büntetések hatályát újból két hónapra felfüggeszti, és ezalatt Olműczbe küldendő embere által a kárpótlási igények tárgyában hiteles tájékoztatást szerez.

Mátyás ezzel meg volt elégedve. Filipecz szintén megnyugodott és Sziléziába utazott el. Visszatérte után pedig a legátus ismételten meghosszabbította a felfüggesztést; az eretnokség tárgyában a vizsgálatot meg sem indította.

Eközben Mátyás többször fogadta a legátust. Egy alkalommal közölte vele, hogy Franciaországból kapott tudósítások szerint Dsem herceget a francia király a pápának, ez pedig a velencei köztársaságnak készül kiszolgáltatni. »Ő szentsége — így folytatá — a törökök ellen csak Magyarország segítségével vihet véghez nagy dolgokat; ellenben semmit sem várhat Velenczétől, mely a török herceget kétségkívül csak azért akarja hatalmába keríteni, hogy a szultánnak áruba bocsássa. Azt hogy ő szentsége a török ellen hadjáratot indítson, éppen olyan őszintén kívánom mint azt, hogy a mennyországba jussak. És biztosíthatom ő szentségét, hogy ha a háború megindul, két esztendő alatt a törököt Ázsiába szorítom vissza. Higye el ő szentsége, hogy a szultán testvérét

csak úgy kaphatja meg, ha azok kik most őrzik, ígére-
ket és hitöket megszegik.«¹⁾

A *legátus*: »Ő szentségének nincs hőbb óhajta, mint az, hogy a törökök ellen a háborút megindítsa. Erről felséged meg fog győződni, ha a többi hatalmak, mint remélljük, közreműködésüket biztosítják. Illő, hogy a török herceg ő szentségének, mint a kereszténység fejének őrizete alatt álljon. Felséged kezeiben a többi hatalmak féltékenységének táplálékot nyújtana. Kétségtelen, hogy a háború megkezdésére felséged van hivatta, mind a hadviselésben való kitünő jártasságánál fogva, mind pedig azért, mert a támadásra Magyarországból nyílik a legjobb út.«

Mátyás nem folytatta tovább ezen ügy megbeszélését és az *anconai* kérdésre tért át. Sajnálataát fejezte ki a fölött, hogy ellenségei elhitették ő szentségével, hogy ő, ki megbízhatóságának és hűségének elég bizonyítékait adta, a pápa alattvalóit elpártolásra esábitotta. »Őszintén feltárom, követ úr, az okokat, amik arra készítettek, hogy Ancona városával szövetségre lépjek. Először, Ancona lakosságát a törökök támadásai ellen meg akarom oltalmazni; másodsor el vagyok határozva, hogy a Velenczétől szenvedett sok sérelemért bosszút állok, és Ancona a legalkalmasabb kikötő, ahonnan a köztársaság ellen működhetem; harmadsor biztos tudomásom lévén arról, hogy Velence Anconával szövetségre lépni készül, ezt meg kellett akadályoznom. Ő szentsége legyen meggyőződve arról, hogy az egyházi államot károsítani soha sem volt szándékom.«

A *legátus* a felhozott okokat nem tartotta elfogad-

¹⁾ Czelzás arra az ígéretre, amit Mátyás követe, a váradi püspök 1487. tavaszán Franciaországban kapott, hogy a herceget másnak, mint a magyar királynak nem szolgáztatják ki.

hatóknak. »Ő szentsége — válaszoló — szívesen látja, hogy felséged Ancona és a többi városok oltalmáról gondoskodik; de ő szentsége tudta nélkül kötvén meg Anconával a szövetséget, a nemzetközi jog elveivel és a pápai rendeletekkel jött összeütközésbe. Ő szentsége úgy vélekedik, hogy Ancona polgárainak alkalmatlankodó kérései vezették felségedet tévútra. Az Istenre kérem felségedet, gondolja magát ő szentsége helyzetébe. Mit mondana felséged, ha tudta nélkül, alattvalói ideglen hatalommal szövetségre lépnének? Kérem tehát, értesítse Ancona polgárait, hogy ő szentsége felszólítására a szövetséget felbontja; egyúttal követelje tőlök vissza a zászlót és a pecsétet, amit nekik küldött.«¹⁾

Mátyás: »Nem hittem, követ úr, hogy eljárásomat a szent atya rossz néven fogja venni. Megfontolom a dolgot. Módot keresek, hogy becsületem sérelme nélkül léphessek vissza a szövetségtől. Mindenek előtt szükséges, hogy az anconaiaknak ő szentsége büntetlenséget biztosítson.«

A következő napokban a legátus ismételten sürgette ezen ügy elintézését. Mátyás azzal mentegette magát, hogy előbb Ancona város követével kell értekeznie.

Kevéssel utóbb az a tudósítás érkezett az udvarhoz, hogy a pápa Ancona lakóit egyházi kiközösítéssel sújtotta. Mátyás ekkor kancellárját Bakócz Tamás győri püspököt küldötte a legátushoz, és általa megütközését fejezte ki a pápa eljárása fölött, amelyet Velence befolyásának tulajdonított. »Vajjon — kérdezé a kancellár — ő szentsége királyunkkal úgy akar talán bánni, ahogy

¹⁾ Mátyás 1487. augusztus 7-ikén zászlót és pecsétet küldött Anconának, fölhatalmazván a várost, hogy ezen pecsét alatt grófokat, lovagokat, nemeseket nevezhessen ki. Az erről szóló oklevelet közli *Mahusev*, Monumenta Slavorum meridionalium. 147.

Csehország eretnek királyával (Podjebrad Györggyel) bánt? Ő szentsége gondolja meg, hogy ebből a dologból nagy botrány származhatik.«

A *legátus* azt felelte, hogy a kiközösítés felől tudomása nincs; de ha a hír való, az anconaiak nem a szövetség megkötésével, hanem egyéb bűntényekkel vonták magukra az egyházi fenytéket; ugyanis a magyar király pártfogásában elbizakodva, a városi törvényszéktől a szent-székhez való föllebbezést eltiltották, és a pápa rendeletére épülő erődítmények költségeihez a hozzájárulást megtagadták. »Ő felsége — úgymond — a szövetség megkötésével fegyvert adott az őrzöngők kezeibe, és lázadásra bátorította az egyház vazallusait.« Nem illő, hogy ő felsége ki ekkorig a kereszténység és a szent-szék oltalmazója volt, előhaladott korában más ösvényre térjen; ezért mielőbb bontsa föl a szövetséget, és ezen elhatározásáról mind ő szentségét, mind Ancona városát értesítse.

»Követ úr — válaszoló Bakócz — ezt nehéz lesz ő felségénél kieszközölni. Most ő felsége bizonyosan óvakodnék a szövetséget megkötni, de miután az fönnáll, nem teszi ki magát annak, hogy állhatatlansággal vádolják. Az ördög vigye el azokat, kik a szövetség megkötésére ő felségét rábírták. Ugyan mi közünk az anconaiakhoz?! Hígye el, ha ez idő szerint a szövetség megkötéséről volna szó, ő felsége jobban meggondolná a dolgot. Azonban most a szégyen érzete tartja ő felségét vissza, hogy a szövetség felbontására az első lépést ő tegye meg; nem akar gyávának vagy állhatatlannak föltünni.«

A *legátus* megjegyzé, hogy ő nem bánja, lépjenek vissza az anconaiak a szövetségtől; ámbár a király szempontjából tisztességesebbnek tartja, ha a szövetség felbontására a kezdeményezés tőle ered.

Ellenben *Bakócz* ragaszkodott ahhoz a felfogáshoz, hogy a szövetség felbontására a király nem bírható rá; mert nem akarja, hogy bárki azt mondhassa róla, hogy adott szavát megszegte.

III.

A tárgyalások folyamán Mátyás meggyőződött afelől, hogy a pápa az anconai szövetség felbontására éppen olyan nagy súlyt fektet, mint ő maga arra, hogy Dsem herceget hatalmába kerítse. Azt a reményt kezdette táplálni, hogy a pápát az anconai ügyben kielégítve, Dsem kiszolgáltatására bírhatja.

Mielőtt azonban az engedmények terére lépne, czél-szerűnek látta a legátussal és általa a pápával szembe-tűnő módon megértetni azt, hogy mennyire veszedelmes őt továbbra is kielégíttetlenül hagyni.

Január közepe táján magához kérte az ortei püspököt. Trónon ülve, a királyné jelenlétében, számos főúr és udvari ember környezetében, fogadta. Komor arczkifejezést öltve, a következő beszédet intézte hozzá:

»Követ úr ismételten sürgette az anconai ügyben tett előterjesztésére válaszat. Ezt azért halogattam, mert előbb méltó fájdalommat akartam elfojtani. Most eleget teszek felhívásainak.

»Valamint egykoron boldog emlékü atyám, úgy én is kora ifjúságomtól fogva a kereszténység és a szent-szék érdekeinek lelkes védelmezésében nőttem föl. A háborúkban, amiket viseltem, nem is említve a tömérdek pénzáldozatot, számos jó barátomat, rokonomat, köztük nagybátyámat, vesztettem el. Testemet sebek borítják, s hogy ezek most törődött koromban mennyi fájdalmat okoznak nekem, csak magam tudom. De az egész világ tudja, hogy mit tettem, milyen harcokat vívtam a kereszténységért.

Ha a törökök előnyomulását kitartó ellenállással föl nem tartóztatom, Bosnyákország, több más tartomány-nyal, az átkozott ellenség birtokában volna. Biztosítom követ úr, hogy a magyar nemzet önfeláldozó vitézsége nélkül Olaszország és a szent-szék sorsa rég eldőlt volna. A szent-szék felszólítására mindig fegyvert fogtam, beleegyezése nélkül a törökkel egyességre nem léptem.

»Csehországban, a szent-szék felhívására, a veszedelmes módon terjedő eretnekséggel a küzdelmet magam vettem föl; amire a császár és a többi fejedelmek, kikhez a boldog emlékü Pál pápa előbb fordult, nem vállalkoztak. Ebben a háborúban, a szent-szék akarata ellenére és beleegyezése nélkül sem békét sem fegyverszünetet nem kötöttem. Igaz ugyan, hogy Csehország királyává tettek meg, és ő szentsége ünnepélyesen megígérte, hogy más Csehország trónjára nem emel, más jelöltet nem erősít meg; de hogy szavát mikép tartotta meg, ezt követ úr mindjárt meghallja. Egyelőre azt említtem meg, hogy a háborúk és veszedelmek, a fáradalmak és költségek, miket a csehországi vállalat okozott, továbbá magyar királyságomnak a háborúkban elesett dicső férfiai olyan nagy áldozatot képviselnek, hogy azzal tiz Csehország értéke sem ér föl.

»Mikor azután a törökök Olaszországba törtek és Otrantót megszállották, segítségemet ezen alkalommal sem vontam meg. Ő szentsége Sixtus pápa levelét megkapván, azonnal Otrantó visszafoglalására saját költségemen, válogatott csapatokat küldtem, melyeket csak akkor hívtam vissza, mikor Itália békéje biztosítva volt. Pedig ha Otrantót az ellenség kezéből ki nem ragadom, és ha ezenfelül (Mohamed) szultán halála be nem következik: egész Olaszország és a szent-szék is megérezte volna a veszélyes következményeket.

»Ezután jött a lázadás, amit Boccolino a márkákban támasztott a szent-szék ellen. Ezuttal is ő szentsége rendelkezésére helyeztem magamat. Ajánlatom, hogy sereget személyesen vezetem Boccolino leverésére, a veszély elhárítására elegendő volt. Ugyanis erről tudomást nyervén a törökök, kiknek hajóhada már készen állott, hogy Osimo elfoglalására erős sereget szállítson, elállottak szándékuktól.

»És mi volt jutalmam azért, hogy sokféle veszedelemnek tettem ki magamat, hogy ennyi fáradságot és költséget vettem magamra? A jutalom ez volt:

»Ő szentsége tudta, hogy hő vágyam a török császár testvéröccsét, Dsemet kezeimbe keríteni, amire mind ő maga, mind a hozzá szító török országnagyok fölkértek; ő emellett vérrokonom is, mert nagyanyám nővérétől származik, ki török fogságba jutván a török császár felesége lett. Törekvéseimben ő szentsége cserbe hagyott. Pedig a bujdosó török herceg hívei biztosítottak afelől, hogy őt támogatva, a jelenleg uralkodó török császárt könnyű szerrel a Kaukaszusba szoríthatom vissza. Egyúttal reméltem, hogy a törököt keresztényhitre téríthetem, vagy legalább követségek útján ezt az ügyet helyes mederbe vezethetem.¹⁾ De a szent-szék nem hallgatott meg, sőt ő szentsége úgy viselte magát irányomban, mintha tekintélyemre és dicsőségemre irígy szemmel nézne. Ellenségeim ösztönzéseire, legátusai a francia királyt a török herceg kiszolgáltatásának megtagadására bírták, sőt Franciaországba küldött saját követemet a váradi püspököt nem habozott egy brévében fölszólítani, hogy a török hercegnek a szent-szék részére kiszolgáltatása érdekében működjék, és így árulást kövessen el.²⁾ A francia király

¹⁾ Ez az utóbbi mondat a legátus jelentésének szövegében nem világos.

²⁾ Ennek a nyomára az ismert emlékekben nem találunk.

legelőkelőbb tanácsosainak leveleiből ismerem ő szentsége eljárásának rugóit. A szegény török herceget ki akarja szolgáltatni a velenceieknek, kik néhány ezer aranyat kínálnak érte! ¹⁾ Ne higye követ úr, hogy a kereszténység közös java lebeg a velenceiek szemei előtt. Ők a herceget kiszolgáltatnák bátyjának, hogy egyet-mást, amit mint pulya asszonyok elvesztettek, ezen az úton visszaszerezzenek, s azután engem és a nápolyi királyt bizonyos kellemetlen dolgokkal lepjenek meg.

»Úgy látszik, hogy ő szentsége a velenceiekkel szövetségbe akar a törökök ellen háborút indítani. De a törököket tengeren nem lehet megtámadni. És miféle dicső, jeles dolgokat művelt eddig a kereszténység javára a velencei hajóhad? Kizárólag a velencei érdekeknek szolgált, sőt a kereszténység ellenségeinek fegyvereket és különféle árucikkeket szállít, melyeknek beviteléből a törökök több hasznot húznak mint fél birodalmuk egyéb jövedelméből. Ennek daczára a velenceiek, kik a törököknél is lelkiismeretlenebbek, ő szentsége a pápa előtt nagy becsületben állanak. Pedig sok idegen várost és tömérdek egyházi vagyont bitorolnak, a papságot évenként háromszor-négyszer megadóztatják, az egyházi büntetéseket és tilalmakat kérkedve lenézik. És ő szentsége, bár jól tudja, hogy a törökök ellen csak a magyarok képesek sikerrel harcolni, a velenceiek tanácsára, a török herceget megtagadja tőlem. Egy szóval, a velenceiek a szent-szék tanácsosai és szövetségesei, ő szentsége nevében uralkodnak és igazgatnak. Ellenben engem ő szentsége félreismer, kigúnyol, és mikor hozzá közeledem, eltaszít magától.

¹⁾ Ez a feltevés teljesen alaptalan volt *Thuasne* »Djem szultán« című nagy munkájában (Páris 1892.) az összes olaszországi levéltárak anyagkészletét dolgozta fel; de ezekben annak nyoma nem található föl, hogy a pápa Dsem herceget Velenczének akarta volna kiszolgáltatni.

Sőt még tovább megy. Mivel a velenceiek azzal vádolnak, hogy az anconaiakat ő szentségétől való elszakadásra készítetem, ő szentsége követeimet be nem várván, a velenceiek érdekében, Ancona városát egyházi átokkal sújtotta, ezen felül pusztító és zsaroló hadjáratokkal zaklatja. Ő szentsége továbbá, a velenceiek kedvéért, a római király követeit elfogadta, ámbár jól tudja, hogy én a törvénytelenül és szokatlan módon létre jött királyválasztás megsemmisítésén fáradozom, és ámbár előbb követeimnek ígéretet tett volt, hogy a római király követeit maga elé nem bocsátja, a velenceiektől gyakorolt nyomásnak engedve, ígéretét hűtelenül megszegte, és lehetővé tette, hogy a római király követei igyekezeteik sikerével kérkedhetnek.

»Ezzel sincs még kimerítve a lelkiismeretlen sértések sorozata. Mindinkább meg kellett erősödnöm azon felfogásban, hogy a szent-szék ígéretei üres szavak. Mint említém, a szent-szék ünnepélyes ígéretét bírtam, hogy cseh királynak csak engem ismer el, mást a cseh trónra nem emel. Mégis az ezen ígéretén alapuló kötelezettségen ő szentsége túltette magát, és tekintélyének csorbulásával nem gondolva, az újon választott cseh királyt (Ulászlót) elismerte, megerősítette, követeit színe elé bocsátotta. Ebben az esetben a leggyalázatosabb az, hogy ő szentsége azt a királyválasztást erősítette meg, amit előde Sixtus pápa megsemmisített, a választókat eretnekek gyanánt egyházi átokkal sújtván. Ehhez járul az, hogy az új cseh király, ki előbb alattvalóm volt,¹⁾ és mint ilyen nem állott utamban: a szent-szék kedvezései által felbátorítva, sziléziai és morvaországi alattvalóimat ellenem lázította; úgy hogy Sziléziát és Morvaországot, ha nem

¹⁾ Mint a cseh koronához tartozó sziléziai hercegségek birtokosa, Mátyás iránt hűbéri viszonyban állott.

indítok oda sietséggel erős hadsereget, bizonyosan elvesztettem volna, és most már ott is, mint Csehország többi részeiben, az eretnokség uralkodnék. Mindezen bajoknak forrása: az a mértéktelen pártfogás, amiben ő szentsége Velenczét részesíti. Mivel a római és cseh királyok Velenczét pártolják, és ellenem dolgoznak, ő szentsége elfogadta követeteiket.

»Lássuk most, mint járt el irántunk ő szentsége egyéb dolgokban. Az esztergomi érsekség megüresedvén, arra feleségem, a királyné öccsét akartam emelni. Azonban czélt nem értem; mert ő szentsége birodalmam legelső egyházát másnak, nem tudom kinek adományozta. Mikor pedig ez önkényt lemondott és én újabb lépéseket tettem, akkor a ferrarai herczeg már kieszközölte volt, hogy fia ama javadalmat elnyerje, amelyet ő szentsége nem tudom milyen évdíjjal terhelt meg. Ugyanígy járt el ő szentsége az egri és a zengi püspökségek betöltésénél. Szóval ő szentsége részéről semmi szivességet nem tapasztaltam!

»Ő szentsége megró azért, mert az anconaiakkal alkuba bocsátkoztam. Pedig előbb a velenceiek is tettek kísérleteket, hogy Anconával szövetségre lépjenek. Azonban a szent-szék ezen kedves és áldott gyermekei, gyűlöletessé tették magokat, mert adriai hajóhaduk parancsnokai kegyetlen vámokat és adókat hajtanak be, sőt Anconába küldött ügynökük a velencei kikötőkbe induló hajókat is megvámolta, amiért őket az anconaiak, elkeseredve a közvéltársaság önkényes, csalfa és tisztességtelen eljárásán, elkergették. És ő szentsége mégis tiszteli, becsüli, méltányolja a velenceieket!

»Sok mindent kellene még elmondanom, ha fel akarnám sorolni mindazokat az eseteket, amikben ő szentsége megsértett. Ezekből tisztán látom, hogy ő szentsége

engem nem kegyel, sőt inkább, Velenceze miatt, gyűlöl. Azonban ám cselekedjék ő szentsége úgy amint neki tesszik, és folytassa ellenséges magaviseletét; nékem mindegy. Azonban biztosítom, hogy én is királyságom érdekében mindig kellő erélyt és tapintatot fogok kifejteni. És ámbár ő szentsége, mások kedvéért, az én káromra feláldozta a török császár öccsét, én teljesíteni fogom kötelességemet. Ha majd a velenceziek hatalmukba ejtették áldozatukat, és a veszedelmek tüze fellobog: megmutatom, hogy nem tartozom a világ legutolsó hatalmasságaihoz! Akkor azután kitünik az is, hogy a török hercege feláldozásából a szent-székre, Olaszországra és az egész kereszténységre milyen következmények fognak háromolni. Már most, követ úr, egész biztosan állíthatom, hogy a törökök mindenekfölött vágynak velem békét kötni, és hogy a békéből a legnagyobb hasznot húzhatnám. Ezekből ő szentsége megértheti, hogy ha a török herceget Velenceznek kiszolgáltatja, mi fog bekövetkezni.

»Végül legátus úr azon kívánatát, hogy az anconaiakat, kiket a törökök és Velenceze ellen oltalmam alá fogadtam, most ő szentségének kiszolgáltassam: becsületem és méltóságom sérelme nélkül nem teljesíthetem; főképen amiután ő szentsége, az én boszúságomra, Velenceze kedvéért, az anconaiakat egyházi átokkal sújtotta. Ezt a fontos ügyet jól meg kell gondolnom. Mikor az anconaiakkal barátságos viszonyba léptem, nem vezérelt az apostoli szent-szék iránt ellenséges szándék. Ezt bizonyítja az, hogy a kötött szövetség időleges, nem örök időkre létesült; továbbá az anconaiaktól azt az értesítést nyertem, hogy a szövetség megkötésére fel vannak hatalmazva ő szentségétől, ki mikor a velenceziektől szenvedett károk miatt panaszt emeltek előtte, azt a választ kapták: gondoskodjanak magokról, ahogy tudnak, mert ő nem oltal-

mazhatja meg őket. Az anconaiak még azokat az okiratokat is felmutatták előttem, amelyek a Velenczével és Sforza Ferencz milánói herczeggel egykor kötött szövetségekről állítottak ki. Azonban ezekre az államokra ő szentsége nem volt annyira féltékeny, mint én rám! Egyébiránt a további tárgyalások végett tanácsosaimat fogom atyaságodhoz küldeni.«

A király ezt a hosszú filippikát, mint a legátus jelentésében kiemeli, »indulatos hangon, úgy szólván dühöngve« mondotta el; és amig beszélt, azt a benyomást tette, »mintha szemei, orra és szája lángokat lövelnének.«

Azonban nem merülhet föl kétség az iránt, hogy ez nem volt egyéb ügyesen rendezett színjátéknál, amilyent a történelem más nagy alakjai (például Nagy Frigyes és I. Napoleon) szintén gyakran játszottak el. Mikor azokat, kik velök szemben önérzetüket és függetlenségüket meg tudják óvni, megfélemlíteni, czélzataik hajlékony eszközeivé alakítani igyekeznek: ilyenkor a hatás fokozása végett kósza híreket valóságos tények gyanánt fogadnak el, alaptalan gyanúsításokat és vádakát halmoznak össze; az igaz tényeket túlozzák, kényök szerint kiszinezik, jogosulatlan következtetéseket építenek rájuk.

Ez esetben a heves támadás tüzét a legátus nyugodtan állotta ki. Higgadt megfontolással válaszolt.

»Minden józan eszű ember tudja, — így szólott — hogy felséged és dicső ősei a keresztény hitért és az apostoli szent-székért nagy áldozatokat hoztak, és vértet ontották; azért a szent-szék, egész Olaszország és a keresztény világ hálára vannak kötelezve. Azonban viszont a szent-szék szintén sokat tett felséged tekintélyének és dicsőségének gyarapítására; felségedet kiváltságokkal és jótéteményekkel halmozta el; annyi szeretetet

egyetlen uralkodó iránt sem tanusított mint Magyarország királya iránt. Arról, hogy ő szentsége a római királyt csakugyan megerősítette, nem vagyok értesülve; de abból a tényből, hogy az ő követeit fogadta, sérelem senkire sem származhatik. Ha tehát ő szentsége erre szorítkozott, felséged nem állíthatja, hogy sérelmet szenvedett. Azt, mit felséged (Ulászló) csehországi királyról mond, szintén most először hallom. Tudomásom szerint az a kérdés még nem vettetett föl. A csehországi követe elfogadásával felségednek nem kell törődnie; az a tény felséged jogait nem ingathatja meg. Az esztergomi érsekség ügyében sincs felségednek oka panaszra. Felségednek joga van érseket kinevezni, de mikor a szentszéknél üresedik meg az érsekség, betöltése a pápa jogköréhez tartozik. Ennek daczára ő szentsége felséged kívánságának eleget tett. Szint úgy járt el az egri püspökség betöltésében. Hippolyt herczeg megerősítésére felséged és a királyné levelei bírták rá ő szentségét, nem a ferrarai herczeg kérelmei. A zengi püspökséget öt hónappal megüresedése után töltötte be ő szentsége; ehhez joga volt; mert négy hónap elteltével a kegyuri bemutatás joga elenyészik. Ő szentsége tehát elvárhatja, hogy felséged elismeréssel szóljon róla, és hálás legyen iránta.

»Azt hogy ő szentsége a török császár testvérét magához fogadja, felséged ne vegye rossz néven. Illendő, hogy a kereszténység feje indítsa meg a törökök ellen tervezett hadjáratot, és a török herczeggel, kire a háborúban nagy szerep várokozik, rendelkezhessék. Ily módon elháríttatik az irigység és egyenetlenség, mely keletkezne, ha másnak kezeibe jutna. Ne higye felséged, hogy a dolog hátterében titkos ármány lappang. Ő szentsége nyíltan kérte, hogy a török herceget néki szolgáltatásák ki, és levélben hívta fel felségedet, hogy abban

nyugodjék meg. Az Istenért, ne tegye föl felséged azt, hogy ő szentsége a hercezet bárki másnak át akarná engedni. Ha később, a háború folyamán czélszerűnek mutatkoznék, hogy más vegye őt át, ez csak felséged lehet, ki mind hadvezéri képességei és kiküzdött diadalai, mind országának előnyös helyzete következtében, a hadimunkálatok vezetésére hivatva van. Ő szentsége egyáltalán nincs Velenceze iránt annyira lekötve, hogy a nagy fáradsággal megszerzett török hercezet a köztársaságnak átadni óhajtana. Felséged nyugodt lehet. Isten, ki a kereszténység fejévé tette ő szentségét, a kereszténység egységének és összetartásának biztosítására képessé fogja tenni őt.

»Az anconai ügy miatt felségednek szintén nem szabad neheztelni ő szentségére, kinek joga van alattvalóit és hűbéreseit büntetni. És az egyházi kiközösítés inkább gyógyszer, mint büntetés. Az anconaiak amióta felségeddel szövetkeztek, folytonosan lázadason és pártütésen törik fejüket. Felséged őrvjögő emberek kezeibe fegyvert adott. Egyebek között eltiltották a föllebbezést a városi törvényszék ítéletétől a szent-székhez; az ő szentségétől elrendelt erődítési építkezések költségeihez a hozzájárulást megtagadták. A büntetés, melylyel ezen újabb büntényekért ő szentsége az anconaiakat sújtja, felségedre nem képezhet sérelmet. Azt hiszem nem igaz, hogy az anconaiak régebben is kötöttek idegen hatalmakkal szövetséget; ha pedig kötöttek, jogtalanul jártak el; ilyen szövetségek, mind az egyetemes közjog mind a pápai rendeletek értelmében, érvénytelenek. Az anconaiak azon állítása, hogy ő szentsége fölhatalmazta őket a szövetség megkötésére, szintén nem érdemel hitelt. Ő szentsége ehhez beleegyezését soha sem adta volna. Az Istenért, felséged ne halaszsa tovább ő szentsége jogos kívánatá-

nak teljesítését. Ő szentsége meg van arról győződve, hogy felséged a szövetséget nem kötötte volna meg, ha tudja, hogy azzal ő szentsége neheztelését vonja magára.«¹⁾

Mig a legátus beszélt, Mátyás többször mélyen felsóhajtott, haragos és fenyegető pillantásokat vetett a legátusra, s mint ez megjegyzi »szilaj ló módjára viselkedett.« A királyné az izgalmas jelenet szemtanúja maradt, és nem kísérlette meg — mint szokása volt — nyájas szókkal csillapítani férje indulatosságát.

Ennek daczára a legátus néhány nappal utóbb megjelent Beatrixnál, hogy közbenjárását kérje ki.

»Követ úr, — így válaszolt a királyné — ígérem, hogy mindent megteszek. Nevemben megírhatja ő szentségének, hogy kívánatait teljesítette volna ő felsége, ha nem jó közbe ez a hír (Dsem kiszolgáltatásáról). Kissé keményen beszélt ő felsége, mert azt hiszi, hogy az anconai szövetség fölbontását Velenceze kívánatára sürgeti ő szentsége. Mindamellett még így is ő felsége elszánta volna magát a szövetség fölbontására; azonban amióta a török herczegre vonatkozó hírt megkapta, őt megszelídíteni, benne a szent-szék iránt bizalmat kelteni, nem vagyok képes. Azóta se nem eszik, se nem alszik úgy amint megszokta. Lelke annyira fel van zaklatva, hogy valahányszor Dsem herczeg nevét említik előtte, sűrűn hullatja könyeit, és hihetetlenül mély sóhajtásokat hallat. Az anconai ügy magában csekélység, könnyen ki tudom vinni, hogy a király ő szentsége kívánságát teljesítse. Azonban az Istenért, követ úr, óvakodjanak a török herczeget Velenczének kiszolgáltatni, nehogy nagy botrány

¹⁾ Mátyás előadását és a legátus válaszát közöltem »Mátyás király élete« című munkámban, 361—399 lapokon. Mellőzhetetlenül szükséges volt ezeket itt újból közölni. Ellenben a Mátyás és Pecchinoli között folyt többi tárgyalásokról csak egy-két részletet vehettem föl idézett munkámba.

keletkezzék. Jól ismerem a királyt, tudom mire viheti a kétségbeesés. Ellenben ha megkapja a herceget, uram a király, hadi jártasságánál és a helyi viszonyok alkalmazhatóságánál fogva, három esztendő alatt a törököt Konstantinápolyból és a többi keresztény országokból kikergeti. Előkelő török urak gyakran írtak a király úrnak, és ígérték, hogy mihelyt a herceggel táborba száll, hozzá pártolnak. A király úrnak Egyiptomba küldött követei jelentik, hogy az ottani szultán és a herceg anyja szintén azt kívánják, hogy Dsem herceg a király úr kezeibe kerüljön. De ha ez hamar nem valósul, a török herceg törökországi párthivei egymás után elhálnak, és a jövő nemzedék, mely őt nem ismeri, már nem lesz könnyen elpártolásra bírható, maga a herceg is elvéntül, és hasznát többé nem lehet venni. Az Istenért, szánja el magát ő szentsége, hogy a herceget a király úrnak adja át; ha ezt megteszi, bármilyen föltételeket szab, bármilyen szövetséget kíván kötni: ő felsége mindenre rááll.«

Ezután Beatrix átkísérte a királyhoz a legátust, ki megújította az anconai szövetség fölbontására vonatkozó kérelmét.

Mátyás erre azt a kérdést intézte hozzá: »Miért álljak el olyan szövetségtől, melynek megkötésével a szent-széken sérelmet nem követtem el?«

»Legyen szabad felségedet figyelmeztetnem — válszóla a *legátus* — hogy a szövetség már magában véve érvénytelen; mert alattvalók és hűbéresek, uralkodójuk tudta nélkül, idegen hatalmassággal egyességre nem léphetnek. Egyébiránt legalább azt ígérje meg felséged, hogy ha az anconaiak kéri a szövetség fölbontását, beleegyezését nem tagadja meg.«

A *király* a következő nyilatkozatot tette: »Ha An-

cona polgárai, miután mindazt megtették, amire hű alattvalók kötelesek, az egyházi kiközösítéstől ő szentsége részéről feloldoztatnak, és ekkor hozzám folyamodnak, hogy a velök kötött szövetségből rájuk háruló kötelesegektől őket fölmentsem: készséggel megteszem. Csak arról biztosítson ő szentsége, hogy a velem kötött szövetség miatt az anconaiakat meg nem fenyíti. Ha ezek netán jövőben fellázadnának, őket támogatni nem fogom, sőt ellenök segítségemet ő szentségének ezennel felajánlom.

A király, hogy a pápát lekötelezze, és Dsem kiszolgáltatására hajlandóbbá tegye, más eszközöket is felhasznált. A legátus előtt késznek nyilatkozott annak kieszközlésére, hogy Dsem anyja hatvanezer aranyat, az egyiptomi szultán pedig »még jelentékenyebb összeget« fizessen a pápának. Mire a legátus megjegyezte, hogy ezt a pénzt ő szentsége a török ellen indítandó hadjárat céljaira fordítaná.¹⁾

Mátyás ugyanakkor a pápához levelet írt, melynek hangja a legátushoz intézett beszéd szellemével feltűnő ellentétben áll. »Ő szentsége és a szent-szék iránt viseltető hódolatát és engedelmisségét« hangsúlyozza; bejelenti, hogy »hódolatának bebizonyítására« tanácsosát Drági Tamást küldi Rómába; kéri hogy »tekintetbe véve engedelmisségét, tőle mint ő szentségének hű fiától és legkészségesebb szolgájától ne vonja meg kegyét, amit viszont lelke erőfeszítésével, szolgálataival és hálájával ki fog érdemelni.«²⁾

Míg levelében ilyen általános frázisokra szorítkozott, Beatrixszal iratott levélben az anconai ügyre vonatkozó elhatározását szabatosan formulázta. Eszerint Drági Tamás

¹⁾ Mindezt a legátus 1489 január 30-iki jelentése tartalmazza.

²⁾ A levél eredetije a velencei állami levéltárban. Kiadva: Mátyás külügyi levelei: II. 352. v. *Bécs, 1789. II. 3.*

elmegy Anconába, és ha a város közönsége a szövetség felbontására fölhatalmazást kér, ő szentségével olyan egyességet fog kötni, mely ő felségének becsületét megóvja, az anconaiaktól pedig mindennemű veszélyt, hátrányt és kárt elhárít; mert különben ő felsége, becsületének sérelme és hitszegés nélkül Anconát el nem hagyhatja.

A királyné ezen közléshez a következő nyilatkozatot csatolja: »Mint szentséged engedelmes leánya, bátorodom tudomására hozni, hogy ha a török császár öccsének ügyében a fordulat be nem következett volna, ő felsége az anconai ügyet már is, egészen szentséged kívánsága szerint, elintézte volna . . . Látom, hogy ha a török herczegről szentséged ő felsége akarata ellenére rendelkezik, nagy baj és veszedelem támad. Ezért kérem, sőt térden állva szentséged lábai elé borulva, esedezem, hogy fontolja meg jól, miképen kíván a török herczeg ügyében határozni. Ha ugyanis férjem akarata ellenére rendelkezik, nézetem és érzésem az, hogy közmeglepetésre a kereszténységet nagy baj éri. Tudom, szent atyám, mit beszélek, mit mondok. A mindenható Isten szerelmére kérem gondolja meg, hogy a török herczeg ügye milyen következményeket vonhat maga után, és elhatározásában isteni bölcseségének sugallatát hallgassa meg.«¹⁾

A király és a legátus között megindult tárgyalásokban február és márczius hónapok folyamán szünet állott be. A pápa válaszát kívánták bevárni.²⁾

Időközben a király arra határozta el magát, hogy majdnem három évig tartó távollét után, visszatér Budára. Márczius 16-ikán utazott Bécsből. A legátus szintén kísérte.

¹⁾ Az 1489. február 6-ikán kelt levél eredetije ugyanott. Kiadatlan.

²⁾ A legátus január 30-iki jelentése után a legközelebbi jelentés, ami fönmaradt, ápril 17-ikén van keltezve. Valószínű, hogy időközben nem küldött jelentéseket.

Budán, ápril első felében értesült Mátyás arról, hogy Dsem herceget, a jeruzsalemi lovagrend nagymestere, a francia király beleegyezésével Rómába küldötte, hová márczius 13-ikán ünnepélyesen bevonult.¹⁾

Ez a hír meglepte és megdöbbsentette. Mikor a legátussal találkozott, arról az eshetőségről szólván, hogy Dsemet a pápa Velenczének szolgáltatja ki, fenyegető nyilatkozatokat hallatott; ellenben kijelentette, hogy ha ő neki adja át a török herceget, »mindent megtesz, amit a pápa kíván«, sőt kieszközli, hogy az egyiptomi szultán hatszázezer aranyat, a herceg anyja hatvanezeret fizetnek a pápának.

A király fenyegetéseinek súlyt kölcsönözött az a körülmény, hogy a török császár követe érkezett Budára. A legátus ennek következtében arra kérte a pápát, hogy ha csakugyan gondol arra, hogy a herceget Velenczének kiszolgáltatja, mielőtt erre nézve határoz, vegye jól fontolóra a király ajánlatait.

Mátyás ugyanakkor a legátus előtt panaszkodott, hogy a pápa a nápolyi királylyal fenforgó viszályainak kiegyenlítésére közbenjáról nem őt, hanem előbb Medici Lőrinczet, azután Sforza Lajos herceget kérte föl.

Az ortei püspök azon volt, hogy őt megnyugtassa. Azt a meggyőződését fejezte ki, hogy az egyességet a pápa csak is a magyar király közbenjárása mellett fogja megkötni; ámbár lehetséges, hogy bizonyos előleges tárgyalásokat Medici és Sforza által indított meg, vagy hogy ezek alaptalanul kérkednek azzal, hogy a közbenjárásra megbizást nyertek. A pápának pedig javasolta, hogy Mátyást ne mellőzze.

A kalocsai érsek ügyében, a király a legátust fel-

¹⁾ *Thuasne* 227.

hatalmazta, hogy a foglyot Arva várából Esztergomba vigye és ott »ő szentsége parancsainak megfelelően« őrizet alatt tartsa.¹⁾

IV.

A legátus jelentéseire, Mátyás és Beatrix leveleire a pápai válasziratok csak több mint két hónap multával, ápril 17-ikén érkeztek Budára.

A legátus személyesen nyújtotta át Mátyásnak a hozzá intézett brévét, melyben őt VIII. Incze arra kéri, viselje magát oly módon, »a mint azt kiváló erényei, katolikus lelkülete és dicsőséges élete követelik,« a felforgó ügyeket illetőleg pedig a legátus előterjesztésére utalta.²⁾

Az ortei püspök, a vett utasítás értelmében, a következőképen adta elő a pápa üzeneteit:

»Ő szentsége méltó nagyrabecsüléssel viseltetik felséged iránt, ki ekkorig mint a kath. hit győzhetetlen oltalmazója, pogányokkal és eretnekekkel szemben, szent hivatását állhatatosan és hiven töltötte be; igéri, hogy felségedet bőkezűen fogja segítségben részesíteni, és azon lesz, hogy a keresztény hatalmaktól szintén segítséget eszközöljön ki.

»Azonban felségednek előttem tett némely nyilatkozatai ő szentségére fájdalmasan hatottak. És ámbár felséged a lefolyt három hónap alatt kézzelfoghatóan tapasztalhatta, hogy a gyanu, amit táplált, alapot nélkülöz: ő szentsége minden egyes pontra nézve megadja a kellő felvilágosítást.

¹⁾ A legátus 1489. ápril 17-ikén kelt jelentése a velencei szent-Márk könyvtárban.

²⁾ A pápa 1489 márczius 26-ikán kelt levele. Monumenta Vaticana. VI. 225.

»A csehországi hadjáratot felséged a császár felszólítására indította meg; mire II. Pál pápa felségedet, kit a szent-szék fogadott fia gyanánt tekintett, Csehország királyának nyilvánította, s ezzel tekintélyét a keresztény világ színe előtt jelentékenyen gyarapította. Mind ő, mind utóda IV. Sixtus pénz segítséget is nyújtott felségednek. Ő szentsége a mostani pápa pénzt, kincstárának kedvezőtlen állapota miatt, nem adhat ugyan, de búcsúengedélyekkel támogatja felségedet. Nem szabad tehát lelkét megnyitnia a bizalmatlanság előtt, amelyet azok élesztenek, kiknek érdekekben áll, hogy felséged és a szent-szék között a benső viszonyt megzavarják. Ő szentsége (Ulászló) csehországi király követeit csak hosszú vonakodás után fogadta; a királyi czimet pedig azért adta meg neki, mert viselésére őt az olműci békekötés feljogosítja. A törvényesen megválasztott római király követeit sem utasíthatta el; annál kevésbbé, mert uralkodójuk hódolatának bemutatása, nem a választás megerősítésének kieszközlése végett jöttek. Ő szentsége nem ígérte meg a magyar követnek, hogy a római király követeit maga elé nem bocsátja. Ő szentsége nem hiheti el, hogy bölcs uralkodó, Krisztus helytartója ellen, ki felséged és országa érdekeit atyai szeretettel karolja föl, a szószegés sértő vádját emelni képes.

»Ő szentsége főpapi szavát adja, hogy a francia királynál nem tett lépéseket, melyek hivatva lettek volna Dsem hercegnek felséged részére kiszolgáltatását megakadályozni. Ő szentsége, a kereszténység javát tartván szeméi előtt, kívánatosnak vélte, hogy a herceg franciaországi rejtekéből a világ színe elé hozassék és így a törökök között rettegést terjeszzen; mivel pedig a hatalmasságok közt fennálló kölcsönös féltékenységet és irigységet ismeri, jónak látta magához venni a herceget.

Ő szentsége mit sem óhajt inkább mint azt, hogy a herczeg közreműködésével a háború mielőbb megindíttassék. Amikor ez bekövetkezik, mind a hadjárat intézése, mind a török herczeg személyének felhasználása tekintetében, felséged tanácsára fogja a legfőbb súlyt helyezni.

»Ő szentsége nem tudná állása méltóságával meggyeztetni, hogy védekezzék felséged azon vádjá ellen, mely szerint ő szentsége a török herczeget Velencének áruba bocsátani készül, és a csehországi követeket Velence kedvéért fogadta. Ő szentsége abban a véleményben van, hogy felséged rosszakaratú gyanusítások által támasztott felháborodásban beszélt így. Atyai és főpásztori szeretettel inti felségedet, hogy nyilatkozataiban ezentúl nagyobb mérsékletet tanusítson, és méltatlan gyanusításoktól óvakodjék. Főpásztori szavát adja, hogy a herczeget áruba soha sem bocsátja, hanem mint a tervezett hadjárat sikerének egyik biztosítékát gondos őrizet alatt tartja.

»Ő szentsége, követve elődei példáját, az egyházi állam megoltalmazására Velencével szövetséget kötött; ebből azonban Magyarországra hátrány nem származhatik. Isten bocsássa meg annak az embernek ¹⁾ bűnét, ki előbb ő szentsége ellen fellázadott, azután vele egyességet kötött, később ezt az egyességet megszegte, most pedig az egyetemes béke megzavarásán fáradozván felségedet Velence ellen ingerli, amely állam Magyarország iránt mindig jóakaratot tanusított. Ez az eljárás az ördög ármánya, melylyel a török hadjárat sikerét akarja megghiúsítani.

»Végül ő szentsége megújítja azon kérését, hogy az Anconával kötött frigyet felséged bontsa föl; ne tűrje hírnevén a szennyfoltot, amit rajta ez a frigy ejtett. Felső-

¹⁾ A nápolyi királyt érti a pápa.

ged gondolja magát ő szentsége helyzetébe. Felséged bizonyára meggyőződött már arról, hogy ő szentsége Ancónát nem a szövetség megkötése, hanem az egyház jogaiba ütköző határozatok miatt sujtotta egyházi átokkal, amelytől ezen határozatok megsemmisítése után feloldozta. Felséged ne várja be, míg a szövetség fölbontásáért az anconaiak folyamodnak. Ha felséged országaiban valamely város úgy járt volna el mint Ancona, kiméletlenül nehezedett volna rá felséged boszúja! Egyébiránt régi pápai bullák értelmében ez a szövetség érvénytelen, és azok, akik azt megkötötték, egyházi büntetéseket vontak magukra. Csak is ő szentsége kegyelmességének köszönhetik felséged és Ancona városa, hogy ellenök másképen nem lépett föl. Ő szentsége főpásztori szavára igéri, hogy Ancona ellen ezentúl sem tesz semmit, hanem bevárja a város követségét.¹⁾«

Mátyás a következőképen válaszolt:

»Nem tartom illőnek, hogy ő szentségével vitatkozzam. Abban, amit mond, megnyugszom. Azonban a csehországi ügyre nézve a dolog másképen áll, mint ő szentsége gondolja. Ha azok a főtisztelendő (bíbornok) urak, kik az ügyeket intézték, életben volnának, megadnák ő szentségének a kellő fölvilágosítást.

»Az eretnek cseh király fia a császár ellen, ki ígéreteit megszegte, fegyvert fogott. Táborát Ausztria határszélén ütötte föl, és Magyarország területére is beütést intézett. Én éppen akkor tértem vissza a törökök ellen viselt háborúból, melynek egyik véres csatájában

¹⁾ A pápának az ortei püspök részére adott dátum-nélküli instrukció, melyet itt elmondott előadás formájában dolgoztam föl, Theinernél, II. 530—534. Az instrukcióban még befoglaltatik az is, hogy a legátus köszönje meg a királynak, hogy a nápolyi királyhoz követet készül küldeni, és hogy a kalocsai érseket szabadon bocsátotta. Ezen utóbbi körülményre nézve hamis hír vezette tévútra a pápát.

sok ezer török esett el. A csehek pusztításai miatt a magyar urak panaszt emeltek nálam. Ezért rögtön megindultam ellenök, néhány nap alatt kiűztem őket Magyarországból, és két napi járásra üldöztem őket Morvaország területén. Amint visszaérkeztem, a néhai ferrarai püspök jött hozzám, II. Pál pápa levelével, melyben fölkért, hogy a csehek ellen háborút indítsak. Engedelmeskedtem, és erélyesen láttam hozzá az elvállalt feladathoz. Elismerem, hogy a vállalatból nagy dicsőség háramlott rám; de ez nem ér föl a pénzben és emberéletben hozott áldozattal.

»Most újból kész vagyok, ő szentsége parancsára, a kereszténység megvédelmezése végett, fegyvert ragadni. Azonban ő szentsége a viszonyok felől nincs kellően tájékozva. Azzal hogy Ulászlót ő szentsége Csehország királyának elismerte, nagy sérelmet ejtett rajtam. Sixtus pápa állhatatosan megtagadta ezt az elismerést és Ulászlót mindig a »lengyel király elsőszülött fiának« czímezte. Ő szentsége magatartása felbátorította Ulászlót. És ennek következménye az, ami Sziléziában történt. Valóban, ezek a népek, ha fegyveremmel nem tartanám őket féken, mind föllázadnának.

»Miksa római király követeinek fogadtatása ő szentségénél, hasonló következményeket vont maga után. Ő szentsége azt állítja, hogy a követek elutasítását nem ígérte. Én ő szentségével vitatkozni nem akarok; hanem higye el követ úr, én nem hazudok. Leveleket mutathatok föl azoktól, akik előtt ő szentsége az ígéretet tette. Megnyugszom ő szentsége nyilatkozatában, hogy Miksa és Ulászló sem áldását, sem a megerősítést nem kapták meg. Reméllem, maga idején ő szentsége igazságot szolgáltat nékem, és irányomban úgy jár el, amint a jó páasztornak és igazságos birónak eljáráni illik.

»Nem tagadom, gyakran sürgettem, hogy a török herceget, a kereszténység közös java érdekében és azért is, mivel vérrokonság kötelékei csatolják hozzám, nékem adják át. Anyja és az egyiptomi szultán szintén többször fejezték ki óhajtásukat, hogy a herceg hozzám kerüljön.

»Minden időben hön óhajtottam, hogy a törökök ellen az egyetemes hadjárat létrejöjjön. Ha ellenségeim nem állanak utamba, a keresztény világ meglátta volna, hogy mire vagyok képes! Nagy hálával tartozom ő szentségének azért, hogy a közjó érdekében és az egyetértés fentartása végett a török herceget magánál tartja. Mind azt, amit követ úr előterjesztett, elhiszem. Ő szentsége nem szorul az én tanácsomra; de a következőkre figyelmeztetem. A török herceg csak úgy mint bárki más, betegségbe eshetik és meghalhat; a török császártól felbérelt orgyilkos merényletének áldozatul eshetik; hosszú fogságában elkeseredve, kétségbeesésében öngyilkosságot követhet el; végre megtörténhetik, hogy fogságának ideje alatt, barátait és hiveit a török császár megöleti vagy számüzi. Mindezen okoknál fogva sietni kell. Ha ő szentsége a herceget az egyiptomi szultánnak szolgáltatná ki, tőle nagy pénzüsszeget várhatna, és remélleni lehetne, hogy a háború, amit az egyiptomi szultán, Dsem herceg párthiveinek segítségével, a török császár ellen indítana, ennek vereségével végződik; azonban miután Dsem herceg ezen az uton trónra jutott, eszélyes és álnok ember léte, még veszedelmesebb és kegyetlenebb ellenségünké válik, mint a mostani török császár, ki iszákos ember, naponként három-négy órán át részegen hever mint a kutya, és akit külföldön tartózkodó öccse szüntelenül rettegésben tart. Ön követ úr bizonyára álmélkodnék, ha tudná, hogy a török császár hozzám küldött

követe milyen ajánlatokkal igyekszik engem rávenni, hogy vele békét vagy fegyverszünetet kössék. Én tehát a magam ügyeit előnyösen rendezhetném. Azonban bizom ő szentsége szavában.

»Amint látom, ő szentsége, mielőtt a hadjárat megindítása elhatározatnék, meg akarja hívni Rómába az összes keresztény fejedelmek követeit, hogy teljes egyetértést hozzon létre, és viszályok keletkezésének veszedelmét elhárítsa. Ez jó gondolat, de nehezen valósítható; mert a fejedelmek között találkozhatnak, kik érdekeik és érzelmeik sugallatára a nagy vállalatot megghiúsítják. A tizedadót, amit ő szentsége a hadjárat céljaira ki akar vetni, legelső lesz a francia király, aki megtagadja. A spanyol király azzal fog mentegetődni, hogy a mórok ellen kell harcolnia. Németországból, melynek nagy része fegyverben áll, semmit sem várhatni. Mig ezek a tárgyalások folynak, az idő mulik, és a reménységek, amiket Dsem herczeg személyéhez csatolunk, megghiúsulnak; szintúgy amint megghiúsultak azok, amiket egykor a kezeim között levő másik török herczeg keltett; kinek mivel párthivei elhaltak, most már semmi értéke sincs.¹⁾ Ellenben ha ő szentsége rám hallgat, nagy dolgokat művelhetünk, anélkül hogy ő szentségétől nagy áldozatot és fáradságot igényelnék.«

Ekkor a legátus, ki folytonosan jegyeztetett, mig Mátyás beszélt, közbeszólt: »Látja felséged, én mindent följegyzek és tudom, hogy az, amit felséged most említett, ő szentségének tetszeni fog.«

»Csak jegyezzen föl és írjon meg mindent — mondá Mátyás; — mert igazat beszélek.« És folytatta fejtegetéseit. »A török ellen — úgymond — Olaszországból

¹⁾ Ezt 1465-ben Mátyás követei Rómából Magyarországra hozták.

vagy másfelől hadsereget küldeni czéltalan dolog volna. Németekre Magyarország alsó részeiben az éghajlati viszonyok nem kedvezők. Olyan katonák pedig, kik a törökök ellen való hadakozást nem szokták meg, fegyelmetlenek és gyávák szoktak lenni, könnyen futásnak erednek.

»Én, követ úr, egészen föltárom lelkemet; ő szentsége azután fontoljon meg mindent jól, és határozzon.

»A fegyverszünet, amit a török császárral kötöttem, a jövő esztendő október havában jár le. Udvaromnál levő követének ajánlatát, hogy halálomig tartó békét kössünk, visszautasítottam. Arra sem állottam rá, hogy a fegyverszünet további tiz esztendőre hosszabbíttassék meg. A követ most már azért könyörög, hogy legalább három évre hosszabbítsam meg a fegyverszünetet. A török császár azt a javaslatot is terjesztette élém, hogy bocsássak rendelkezésére egy magyar hadtestet, melyet csak is a hitetlenek ellen intézendő hadjárataiban használna föl; viszont valahányszor kivánom, ő is küld nékem sereget, mely zsoldra igényt nem tart, és zsákmányból tartaná fönn magát. A török követ bejelentette, hogy ezenfelül titkos üzeneteket hozott. Beteges állapotom miatt még nem bocsáthatam őt magam elé. Azonban, ő szentsége intelmeit követve és ígéreteiben bizva, el vagyok határozva arra, hogy minden ajánlatát elutasítom. Ő szentsége mielőbb adja meg előterjesztéseimre a választ, hogy a szerint rendezhessem ügyeimet, és ne legyek kénytelen a török követtel szóba állani.«

A *legátus* szükségesnek látta a pápát mentegezni azért, hogy a királynak pénzt nem küld; utalt arra, hogy az olaszországi háborúk a szent-szék kincstárát kimerítették; felemlítette, hogy búcsú-engedélyekkel bő pénzforrást nyitott meg.

Mátyás önérzetesen felelt:

»Pénzt ő szentségétől soha sem kértem, nincs is rá szükségem. Búcsú engedélyezéseért csak egy ízben folyamodtam, a királyok temetkezési helyéül szolgáló fehérvári templom javára, amelynek építési költségeire én nyolczvanezer arany forintnál többet adtam ki. A búcsú, mert ő szentsége igen korlátozott formában adta meg, eredménytelen maradt. Most újból kérem, engedélyezzen teljes búcsút ő szentsége mindazok részére, kik a nagy hét folyamán a fehérvári templomban ájtatosságukat végzik, és az építési költségekhez adományaikkal hozzájárulnak.«

A *legátus* ekkor »Isten szerelmére« kérte a királyt, hogy a török követ összes ajánlatait utasítsa vissza.

Mátyás ígerte, hogy a török császárral semmiféle egyességre nem lép; de ismételte, hogy a pápa szándékai és tervei felől lehetőleg rövid idő alatt részletes tudósítást kell kapnia.

A *legátus* ekkor kérdezé, hogy a török követet a király milyen módon fogja elbocsátani?

Mátyás így válaszolt: »Jelenleg a kölcsönösen okozott károkról folynak tárgyalások. Azt fogom kívánni, hogy a török császár küldjön követet, kit a károk megtérítésére teljhatalommal ruházzon föl; mert csak ezen ügy elintézése után bocsátkozhatom a fegyverszünet meghosszabbítása iránt alkuba. Így az itt levő török követet jó móddal elbocsáthatom, és időt nyerek, hogy ő szentsége üzenetét bevárhassam. Követ úr tehát sietve küldje meg jelentését ő szentségének.«

Mátyás ez alkalommal Velenczéről is tüzetesen nyilatkozott.

»A köztársaság — úgymond — melyet jó barátom gyanánt megbecsültem, súlyos sérelmeket ejtett rajtam. Egyebeket mellőzván, csak arra figyelmeztetem atyaságo-

dat, hogy mindaz, amit Dalmácia és Slavónia területén a köztársaság bír, a magyar koronához tartozik; és a signoria ezzel meg nem elégedvén, felszólalásaimmal nem törődve, elfoglalta Veglia szigetét, melynek visszanyerése érdekében sikertelenül fordultam IV. Sixtus pápához; Ragusa városa pedig, mely szintén Magyarország alkatrésze, szüntelenül zaklatásoknak van kitéve a velenzeiek részéről, kik az Apuliába gabonát és egyéb árucikkeket szállító raguzai kereskedőket zsarolják. A szegény emberek kétségbe vannak esve, és már meghódoltak volna a törököknek, ha én vissza nem tartanám őket.

»Mindezek daczára, mivel ő szentsége meghagyásából, ön legátus úr közbeveti magát, kész vagyok Velenzével békében élni. De az Istenre kérem ő szentségét, hasson oda, hogy a köztársaság további sérelmektől tartózkodjék, és a szegény raguzaiakat zaklatásoktól kimélje meg. Én nem veszem rossz néven, hogy ő szentsége Velenzével szövetséget kötött. A baj abban van, hogy a signoria elbizakodva azt hiszi, hogy most már mindent megengedhet magának, mindenkit szabadon kifoszthat. Az Istenre kérem a mi urunkat, eszközölje ki, hogy a signoria az én példámat követve, jó szomszéd gyanánt viselje magát. A minap a signoriától levelet kaptam, melyben jelenti, hogy követet küld hozzám. Azt feleltem, hogy mint máskor, most is tiszteletteljesen fogadom a követet, és panaszra okot adni soha sem fogok

»Az anconai ügyet illetőleg tudja meg, hogy követemet Drági Tamást felhatalmaztam ő szentsége kívánatainak teljesítésére; azon föltétel alatt, ha viszont ő szentsége biztosít, hogy az anconaiakat, a velem kötött szövetség miatt, büntetéssel nem sújtja. Meghagyásomból követem két anconai polgár kíséretében meg fog jelenni ő szentsége előtt, hogy a szövetség felbontását bejelentsék. Kérje

föl legátus úr ő szentségét, hogy állítson ki bullát, melyben az anconaiaknak amnesztiát biztosít. Mihelyt ez megtörtént, minden rendben lesz.

»Értésemre esett, hogy ő szentsége felszólítására a velencei köztársaság követei Nápolyba mentek, ahol az ő szentsége és a nápolyi király között fenforgó viszály kiegyenlítésére, mint közbenjárók fognak működni. Ez ellen nincs kifogásom. De higye el, legátus úr, ha a korábbi egyesség ő szentsége és a nápolyi király között, az én közreműködésemmel jön létre, ő szentségének most nem volna alkalmja a nápolyi királyt kötelezettségei megszegésével vádolni. Én lettem volna az első, ki az ő megfenyítésére fegyvert ragadok. Ő szentsége úgy cselekedjék, amint neki tetszik, és belátása szerint válaszsza meg a közbenjárókat. Én nem törődöm vele. De annyi bizonyos, hogy ha én vagyok a közbenjáró, a nápolyi király megtartotta volna ígétét, és most senkinek sem volna oka panaszra. Ezért a nápolyi király nem szívesen vette volna közbenjárásomat; mert tudja, hogy én az elvállalt kötelezettségek megszegését nem tűröm.

»Ami a kalocsai érseket illeti, higye el követ úr, aki előttem szóba hozza, nem tesz nekem kedves dolgot. Rossz nyelvével meg akart rontani, és azért irányában csak azzal tartozom, hogy igazságosan járjak el. Mindazáltal szívesen hallgattam követ úr szavára. Azt a kérését, hogy Esztergomba bocsássam őt, most nagyon nehéz teljesíteni; ugyanis a várkapitány, akinek őrizetére bízom, megbízásomból a lengyel királynál jár, és a tárgyalások befejezése előtt ügyeim nagy hátránya nélkül nem hívhatom őt vissza. Ezenkívül, hogy az igazat bevalljam, a nápolyi királytól az érsek felől bizonyos közléseket várok, melyek rövid idő alatt megérkeznek. Még nagyobb ok is van, amiért nem küldhetem őt

Esztergomba; ott ugyanis olaszok, nápolyiak és magyarok laknak. Higye el jobban és biztosabban őriztetik ott, ahol most van, mint Esztergomban. Ne higye, hogy rossz helyen van, igen tisztességesen van elhelyezve. Esztergomban nem bírná nyelvét fékezni; ha másokkal írásban vagy szóval érintkezhetnék, rosszabbakat írna és beszélne mint előbb. Ne higye, hogy a börtönben megváltozott, ma épp olyan rosszakat beszél rólam, kész éppen olyanokat tenni és írni ellenem, mint az első napon. Kérem követ úr, legyen rövid ideig türelemmel, mindent jól elintézek.«

A legátus ekkor a király előadására megtette észrevételeit. Azzal kezdette, hogy magasztaló kifejezésekkel halmazta el őt a pápa és a szent-szék iránt tanúsított hódolatáért és a török hadjárat tárgyában nyilvánított nagylelkű elhatározásáért. »Felséges király — így folytatta azután — a törökök nagy ígéreteket tesznek, hogy felségedtől a békét megvásárolják; de nem csodálkoznám, ha még nagyobbakat ígérnének. A török császárnak van esze, és vannak tanácsosai; tudja, hogy ha felségedet megnyeri, a többi fejedelmektől semmit sem kell tartania. Felséged maradjon állhatatos, kövesse ő szentsége tanácsát és intelmeit. Ő szentsége felségednek, aki iránt, kiváló erényei és érdemei, az apostoli széknek és a kereszténységnek tett nagy szolgálataiért, szeretetet és jóakaratot táplál, a tervezett hadi vállalatban a főszerepet szánta.

»Felséges király, nagyon aggaszt és kinez engem az a körülmény, hogy felséged hozzám intézett szavait híven megírtam ő szentségének. Méltóztassék visszaemlékezni, hogy valahányszor a kalocsai érsek ügye szóba került, felséged mindig ígérte, hogy őt nékem kiszolgáltatja és megengedi, hogy megbízatásomnak megfelelően Esztergomban őriztethessem. Ezt bejelentettem ő szent-

ségének. Ha már most az ellenkezőt kell megírnom, ő szentsége előtt vagy én hazugnak, vagy felséged állhatatlannak fog föltünni. Bevallom, kezdetben azért esedeztem felségedhez, hogy az érsek ifjúkori büntetteinek vizsgálatától álljon el, a szent atya és az apostoli szék iránti tiszteleténél fogva, kegyelmezzon meg neki. Miután azonban ezt el nem érhettem, a törvényes eljáráshoz fordultam, és késznek nyilatkoztam a vizsgálatot megindítani. Felséged maga kérte evégből pápai legátus küldését, és urunk választása én rám esett. Ha tehát ő szentsége látni fogja, hogy felséged a törvényes eljárás megindítását most halogatja, azt kell hinnie, hogy jelentésem hazugságokat tartalmazott.«

»Elismerem — válaszolá *Mátyás*, — ígéretet tettem atyáságodnak, hogy az érseket Esztergomba bocsátom és legátus úr őrizetére bízom. De higye el, alapos okok miatt vonakodom most ezt megtenni. Rövid idő alatt intézkedem, hogy törvény előtt igazolhassam eljárásomat. Higye el, ez sikerülni fog nekem.«

A *legátus* észlelvén, hogy szavai benyomást tettek a királyra, a kedvező pillanatot kizsákmányolta. Térdre borult, és Isten szerelmére kérte, ne hozzon rá gyalázatot, magát se kompromittálja azzal, hogy azt, amit gyakran ígért, teljesíteni vonakodik. A scéna nem maradt hatástalan.

Mátyás így szólott: »Ő szentsége iránti hódolatomtól indítatva, kész vagyok az érseket mostani börtönéből kiszabadítani, és őt Egerben vagy Visegrádon elhelyezni. Válaszszon követ úr a két hely között. Esztergomra ne gondoljon, mert mondottam már, hogy ott magyarok, nápolyiak és olaszok laknak.«

A *legátus* érthetetlennek találta a király észrevételét, hogy Esztergom az érsek elhelyezésére azért nem

alkalmas, mert »olasz, nápolyi és magyar lakossága van.« Erre nézve felvilágosítást kért.

A király nevetve és rejtélyes taglejtéssel néhány érthetetlen szót ejtett ki, amelyeket a legátus úgy értelmezett, hogy Esztergomban az érsek életét orgyilkos merénylettől félti; úgy látszott neki, mintha a király még többet akarna mondani, és határozott személyre gondolna.

A legátus az ő jelentésében nem merte gyanuját határozottabban formulázni.¹⁾ Azonban megjegyzi, hogy az érseket nem a király, hanem más valaki gyűlöli. Ez világos célzás Beatrixra. És így Mátyás azt akarta volna megértetni a legátussal, hogy Esztergomban a királyné nápolyi emberei között a gyűlölt érsek élete nem volna biztosságban.

A legátus a királytól kijelölt két hely közül Visegrádot választotta, melyet a fővároshoz való közelsége miatt előnyösebbnek tekintett mint Egert. Ezt a királynak bejelentvén, kérte, hogy ő maga vezethesse az érseket Visegrádra, és itt állásának megfelelő lakást rendezhessen be számára.

Mátyás beleegyezett, és jobbját nyujtván, ígérte, hogy tizenöt nap alatt az érsek átköltözködhetik.

A további eljárásra néve a legátus közlé a királynal, hogy ámbár utasítása a törvényes eljárás megindítását rendeli el, ő ettől egyelőre tartózkodni kíván. Amiben a király megnyugodott.

A legátus szemei előtt, mint jelentésében írja, inkább az érsek, mint a király érdeke lebegett; attól tartott ugyanis, hogy a vizsgálat az előbbire nézve súlyosan terhelő dolgokat fog felszínre hozni. »Olyan nagy volt

¹⁾ »Nolo os ad coelum ponere«, — jegyzi meg.

az ő tekintélye, hogy könnyen ragadtathatta el magát féktelenségre.

Egyébiránt azzal az eredménnyel, amit elért, teljesen meg volt elégedve; sőt elragadtatásában szerencsekívánatait tolmácsolta a pápának azért, hogy Mátyást »dühöngő oroszlánból a pásztor szavát engedelmesen követő báránynyá változtatta át.«¹⁾

Mátyás csakugyan teljesítette ígérését. Néhány nap mulva Váradra Péter elhagyhatta árvavári börtönét és Visegrádra költözött, hol kényelmes és tisztességes lakás rendeztetett be számára. A legátus ekkor még azt a kegyet kérte számára a királytól, hogy az érsek egy papot és egy apródot tarthasson maga mellett. Mátyás ezt sem tagadta meg, hanem a személyek megválasztását magának tartotta fenn, mert az érsek »zabolátlan nyelvétől« még mindig fél.²⁾

Néhány nappal utóbb a legátus Beatrix királynénak szintén személyesen nyújtotta át a pápa márczius 26-ikán kelt brévét, melyben őt buzdítja, hogy a szent-szék iránt eddig tanúsított ragaszkodását továbbra is őrizze meg, és hasson oda, hogy királyi férje a szent-székkel állandó egyetértésben éljen, s a török ellen intézendő hadi vállalatnak szentelje erejét.³⁾

A királyné ez alkalommal újból biztosította a legátust a szent-szék iránti hódolatáról. Örömét fejezte ki a fölött, hogy a pápa és a nápolyi király között létrejött az egyesség, mely lehetővé teszi, hogy ő szentsége zavar-

¹⁾ Az 1489 május 15-iki jelentésben.

²⁾ A legátus június 1-én kelt jelentésében szól erről. Szeptember 18-iki jelentésében írja, hogy a király a törvényes eljárás megindítását kívánja és a vádirat szerkesztését elrendelte, s a legátusnak azt mondta, hogy majd miután az ítélet meghozatott, lehet kegyelemről beszélni. (Azonban a per nem indított meg.)

³⁾ Eredeti fogalmazata a velencei állami levéltárban.

talanul foglalkozhassék a török elleni hadjárat előkészítésével. »Örök hálával tartozom — úgymond — ő szentségének azért is, hogy eloslatta azt a gyanút, mintha a török herceget Velenczének akarná átadani. De még nagyobb háladatosságra kötelezne le ő szentsége, ha Dsemet kiszolgáltatná uramnak, királyomnak. Ez az én uram királyom egyetlen gondolata, óhajtása, igyekezete. Kivánatos, hogy ő szentsége gyorsan cselekedjék, nehogy uram királyom másfelé irányozza figyelmét, honnan azután elvonni nehéz lesz. Ha ő szentsége be akarja várni, míg a tizedadó, amit a keresztény népekre kivetni készül, tényleg behajtatik, hosszú idő mulik el, uram királyom elúnja a várakozást és mást gondol. Egyébiránt azalatt, míg a tized behajtása folyamatban van, ő szentsége a herceget elküldhetné ő felségéhez; ezzel elérné, hogy ő felsége a török követet, ki a fegyverszünet megkötését sürgeti, elbocsátja, és hadikészületeit megindítja. Ő szentsége kívánjon, amit akar ő felségétől, csak ezt az egy tisztességet ne tagadja meg tőle; mert semmit sem fájlal inkább, mint azt, hogy a jó alkalmat, ami a török elleni háborúra kínálkozik, meg nem ragadhatja. Követ úr, ha tudná, hogy Törökországból hány nagy úr kéri és sürgeti folytonosan a hadjárat megindítását, nem kételkednék abban, hogy a vállalat szerencsés eredménnyel végződik, és ő szentségére nagy dicsőséget hoz. Más módon, akár atyám a nápolyi király úr útján, akár Velenczével, semmit sem lehet elérni. A török tengeren nem támadható meg. Velence nem szívesen indítana ellene háborút, mert előnyös békessége van vele, melyet fél megszegni, nehogy úgy járjon mint régente. Atyám a nápolyi király nem képes a török ellen háborút viselni. Egyedül Magyarország királya az, aki mind személyes tulajdonságainál, mind országai helyzeténél,

mind hő vágyánál fogva hathatósan, dicsőségesen háborúskodni tud, akar és bír.«

A legátus a király és a királyné nyilatkozataiból azt a meggyőződést szerezte meg, hogy Mátyás ha a török herceget meg nem kapja, az udvaránál tartózkodó török követtel egyességre lép. Ezzel a közléssel zárta be jelentését, melyet május 15-ikén indított útnak Rómába.¹⁾

A király jónak látta a békekötés rémképét minduntalan, kellőképen kiszinezve a legátus szemei elé állítani. Nehány nappal a jelentés elküldése után közlé vele, hogy a török követ azt az utasítást kapta, hogy ha békekötést nem hozhat létre, a fegyverszünet meghosszabbítását sem érheti el, legalább eszközölje ki, hogy a török haderő Magyarországon keresztül szabadon átvonulhasson velencei területre, mivel a török császár boszút akar állani a köztársaságon, mely a vele fennálló békekötés föltételeit megszegte.

A legátus kérdezé, hogy a török követ milyen választ kapott?

»Azt mondtam neki: — így szólt Mátyás, — jelentsd császárodnak, hogy előbb a kölcsönösen okozott károk megtérítése iránt lépünk egyességre, azután amit ő felségének tisztességére, a saját becsületem sérelme nélkül megtehetek, szívesen megteszem.« És hozzá tette: »A töröknek kitérő feleletet adtam, mert ő szentsége választát kívánom bevárni.«

A legátus annyira igyekezett a király kedvében járni, hogy őt még ezért a kitérő feleletért is »megdicsérte.«²⁾

Ugyanekkor, mikor Mátyás a török császárnak Velence ellen irányuló ellenséges terveit feltárta, —

¹⁾ A jelentés eredeti példánya a velencei szent Márk könyvtárban.

²⁾ A legátus június 1-én kelt jelentése. *Theiner*, II. 525.

május közepe táján — érkezett Budára a köztársaság követe, Bollani Domokos, ki hivatva volt a magyar király bizalmát és jóindulatát Velenceze irányában megszerezni. Előterjesztésének leglényegesebb pontja az volt, melyben a királyt arra buzdítja, hogy a kereszténység érdekeit tartván szem előtt, a császárral béküljön ki, és e célra a signoria közbenjárását ajánlotta föl.

A királyi választ, a pápai legátus jelenlétében, a győri püspök adta elő. Kifejtette, hogy ő felsége fel van jogosítva a császár eddigi magatartása által mindennemű békeajánlatot visszautasítani, de ennek daczára tekintettel arra, hogy ő szentsége a béke helyreállítását folytonosan sürgeti, kész méltányos föltételek alatt egyességre lépni, és az Ausztriában elfoglalt területeket visszabocsátani.

Utána a legátus szólalt föl. Elismerését fejezte ki a fölött, hogy a velencei köztársaság ő szentségének az egyetemes béke helyreállítására célzó igyekezeteiben közreműködik, és azon két hatalmasságot, melyektől az egész keresztény világ sorsa függ, kibékíteni törekszik. Azután felhívta a jelenlevő magyar tanácsosokat, hassanak oda, hogy uralkodójuk, ki diadalmai közepette, nagy szelleme sugallatára, mindig a béke felé hajlott, ezt a hajlandóságát bizonyítsa be most, mikor ő szentsége minden erejével a törökök ellen intézendő hadjárat létesítésén fáradozik; a mivel Istennek, az ő földi helytartójának és az egész keresztény világnak kedves dolgot fognak művelni.

V.

VIII. Incze pápa a keresztes hadjárat előkészítésének ügyében nem szünt meg fáradozni. Míg a nyugati kereszténységet egyesülésre és áldozatkészségre serkentette:

keleten, az izlam fejedelmei köréből, hatalmas szövetséges kinálkozott.

Ez *Melik el Achref Qaitbay* Egyiptom szultánja volt, ki böles kormányzatával országát a rend és jólét áldásaiban részesítette, a tudósok bőkezű pártfogója volt, és keresztény alattvalói irányában is jóindulatot tanúsított.¹⁾ Dsem herceget, mikor legelőbb hozzá menekült (1481), szívesen fogadta, de arra hogy ügyét felkarolja, a viszonyokat kedvezőknek nem találta. Néhány évvel utóbb (1486) háborúba bonyolódván Bajazeddel, miután a török seregeket több ízben megverte,²⁾ elérkezettnek vélte az alkalmas időpontot arra, hogy a keresztény hatalmakkal szövetkezve, Bajazedet megbuktassa, öccsét emelje trónra, s így a mohamedán világban a hegemoniát magának biztosítsa.

Miután Mátyással már az 1488-ik év folyamán érintkezésben állott,³⁾ az 1489-ik év elején Rómába küldött követet, hogy a pápával tárgyalásokat indítson.⁴⁾

VIII. Inceze örömmel karolta föl Qaitbay ajánlatait, melyeket május 8-ikán az összes keresztény hatalmakkal tudatván, ezeket felhívta, hogy egymás között fönforgó egyenetlenségeiket mielőbb egyenlítsék ki, a megindítandó keresztes hadjáratra előkészületeket tegyenek, és a haditerv megállapítása végett Rómába követeket küldjenek, akik tanácskozni fognak az iránt is, hogy Dsem herceg személyét mily módon kelljen a kereszténység javára legcélszerűbben értekesíteni.⁵⁾

A pápa ezen iratát az ortei püspök június első

¹⁾ *Thuasne*. 41.

²⁾ *Hammer*, Geschichte des Osmanischen Reiches. I. (Pesth. 1840) 631—7.

³⁾ Ez kitűnik a legátus 1489. január 30-iki jelentéséből.

⁴⁾ *Hammer*, I. 618. *Thuasne*, 227.

⁵⁾ A pápai iratot kiadta *J. J. Müller*, Reichstags-Theatrum. (Jena

napjainak egyikén nyújtotta át Mátyásnak, ki miután azt elolvasta, a környezetében levő urakat elbocsátván, négy szem között maradt a legátussal, hogy bizalmasan közölhesse vele nézeteit.

A hatás, amit a brévé tartalma rá tett, nem lehetett kedvező, miután Dsem kiszolgáltatását nem helyezte kilátásba. Emellett az egyiptomi szultánnal tervezett akezió eszméje azt az aggodalmat ébresztette benne, hogy a pápa a törökök ellen a háborút tengeren szándékozik megindítani, a vezérletet a velenceiekre bízva, és Dsem hercegeet a velencei hajóhadra szállíttatja.¹⁾

Elégületlenségét nyíltan kifejezte. »Valóban követ úr — így szólott, — jól tudom, mi czélből írta ezt a levelet ő szentsége. Tized-adót szándékozik behajtani. Ez azonban nem fog sikerülni. Tudom, mit beszélek. Ő szentsége azt mondja, hogy az egyiptomi szultánnal összeköttetésben áll, és hogy követei érkeztek Rómába. Én még szorosabb összeköttetésben állok vele.« Két mutató újját kereszt alakban egymásra helyezve emelte föl, és így szólt: »Erre a keresztre fogadom, hogy ha ti a török hercegeet tengerre szállítjátok, én az ő testvérét, a török császárt szárazföldön Olaszországba viszem. Majd meglátjátok!«

A *legátus* nem nagy súlyt fektetett erre az indulatos kifakadásra. Azt ignorálta, és így válaszolt: »Ő szentsége előtt a levél megírásában nem lebeghetett más gondolat, mint az, hogy a keresztény hatalmak közös elhatározásával a törökök ellen a háborút létrehozza. Ha ő szentsége tized-adót akarna behajtani, ezen felséged nem ütköz-

¹⁾ A pápai legátus jelentéséből tudjuk, hogy Mátyás ezt az aggodalmat táplálta; sőt még attól is félt, hogy a velenceiek a hajóhadat nem a törökök ellen fogják vezetni, hanem magán érdekeik vagy boszújuk kielégítésére fogják felhasználni.

hetik meg; nagy háborút pénz nélkül megindítani és viselni nem lehet. Nem hiszem, hogy felséged valaha pénz nélkül háborút viselt volna. Az Istenért, ne engedje, hogy kénytelen legyek mondani, hogy felséged a kereszténységnek védőfala és bástyája csak a múltban volt. Miért akar elhirtelenkedve pálczát törni ő szentsége fölött, kinek nem más a szándéka, mint az, hogy a keresztény hatalmak közös erővel háborút indítsanak a törökök ellen? Amennyire csekély eszemmel a dolgot fölfogom, a háborút vagy hajó-haddal vagy száraz-földi sereggel lehet viselni; azt, hogy melyik módzat a czélszerűbb, eldönteni a keresztény hatalmak követői, kiket urunk magához meghív, vannak hivatva. Ha a hadjárat tengeren indítatik meg, közös egyetértéssel fog elhatároztatni, hogy ki legyen a hajóhad főparancsnoka. Ha pedig a száraz-földi hadjárat látszik előnyösebbnek, valószínűleg abban fognak találkozni a vélemények, hogy felségedet hadserege és országának helyzete leginkább teszi alkalmassá a háború megindítására. Mindazáltal, felséges király, az én véleményem szerint, akár szárazföldi sereg hajóhad nélkül, akár hajóhad szárazföldi sereg nélkül a feladatot megoldani nem képes; mindkettőre van szükség.«

A király nyugodtan tette meg észrevételeit: ¹⁾ »Valóban nagy dolgok azok, amiket, mint ő szentsége említi, a szent-szék művelt; de írni fogok ő szentségének, és meglátja, hogy nem csekélyebb az, amit én és elődeim műveltünk. Ami a hadjárat tervének megállapítását illeti, ezt az ügyet ő szentsége udvaránál levő követeimre fogom bízni. Hálával tartozom ő szentsége ajánlatáért, hogy közbenjárásával békességet hoz létre köztem és ellenségeim között. Higye el követ úr, én soha senkinek kárt nem

¹⁾ A legátus nem közli az egész párbeszédet, »Et cum in hoc sermone utrinque multa dicerentur, respondit sua maiestas . . .«

okoztam; de mikor engem támadtak meg, feljogosítva tekintetem magamat arra, hogy ellenálljak, és a szenvedett sérelmet visszatoroljam. Ilyenkor azok, kik ellenem fordultak, rendesen rosszul jártak. És mivel ő szentsége az ellenségeskedések megszüntetéséről tesz említést, tudja meg követ úr, hogy imént vett értesítések szerint a lengyel király a cseh királylyal szövetkezett ellenem.¹⁾ Nehogy ezek nekem árthassanak, nem akarok egyedül maradni, szövetkezni fogok tehát azokkal, akikkel lehet. A két uralkodó, apa és fiú, szövetsége természetesnek tűnhetik föl; hanem abban nyíltan ki van mondva, hogy személyem és trónom ellen lépnek frigyre. Ezért gondoskodnom kell szövetségesekről, kik nékem segítséget nyújthatnak.«

A *legátus*: »Fenséges király, nagyon sajnálom, hogy olyan dolgok merülnek föl, melyek felségedet megzavarják; főképen most, mikor urunk a kereszténység ellenségének megsemmisítésére háborút indítani készül. Kötelességem, hogy erről ő szentségének jelentést tegyek; és időközben felségednek a békekesség érdekében szolgálatomat felajánlom. Nem lehet rossz néven venni, hogy felséged barátokat és szövetségeseket keres, kiknek segítségével a két király támadását, ha az csakugyan bekövetkeznék, visszaverhesse; csakhogy olyanokhoz ne forduljon segítségért, kiktől vallásuk miatt felséged magát távol tartani köteles.«

A *király* megértette, hogy a legátus a törökökre céloz, és gúnyos mosolylyal ajkain megjegyezte: »A lengyel király sem törődik szövetségeseinek vallásával, török és eretnek csapatokat bocsátott országom pusztítására és dúlására; miért ne hívjam én is a törököket segítségül?

¹⁾ Ezen szövetség 1489. ápril havában kötött meg. (*Palacky, Geschichte Böhmens. V. Band. II. Theil. 322.*)

Azokhoz kell fordulnom, akiknek segítségével a veszélyt, melylyel az apa és fiú támadása fenyeget, elháríthatom.« És hozzátette, hogy ha ő a törökkel szövetkezik, ezt nyíltan, nem titkon fogja megcselekedni.

Néhány nap múlva a király elbocsátotta az udvaránál levő török követet; azonban nem titkolta, hogy közelebb magyar követ megy a portára. A legátus nem kételkedett abban, hogy ha a pápa Dsem herceget csakugyan velencei hajóra szállítatja, a király szövetséget köt a török császárral. Ezért minden alkalmat felhasznált, hogy Mátyás aggodalmait eloszlassa. Biztosította afelől, hogy a pápa nemcsak a velencei köztársaság, hanem a magyar király és a többi keresztény hatalmak véleményét is meg fogja hallgatni, és semmi olyast nem fog cselekedni, ami állásával és méltóságával meg nem fér.

»Én pedig követ úr — válaszolá Mátyás — azt mondom, hogy ő szentsége a török herceg ügyében nem tehet egyebet, mint amit a francia király parancsol; mert ezen föltétel alatt kapta őt meg. Az egész ügy tehát Balue¹⁾ kezében van, minden az ő rendelkezésétől függ; ámbár a francia király a maga részéről szívesen látná, ha a herceg az én kezeimbe kerülne.«

A legátus: »Fenséges király, a részletek, amelyeket említ, nem ismeretesek előttem; azonban azt hiszem, hogy ő szentsége a herceggel teljesen szabadon rendelkezhetik; ámbár ő szentsége meg akarja hallgatni a keresztény hatalmak véleményét, hogy a hadjárat megindítása iránt czélszerű intézkedéseket tehessen. Emlékezzék felséged ő szentsége szavaira, melyekben inti, ne adjon olyan

¹⁾ Balue János francia bíbornok, ki ez időszertint Rómában tartózkodott, és mind Franciaország, mint a szent-szék politikájára jelentékeny befolyást gyakorolt.

könnyen hitelt azoknak, kik botrányokat akarván támasztani, ellene vádakat emelnek.«

Mátyás megjegyzé: »Ne higye követ úr, hogy azokat, amiket mondtam, attól tudtam meg, akit vél; ¹⁾ más-honnan, hiteles forrásból merítettem«.

A következő napokban a láthatár ismét kiderült. A pápa iránti hódolat tüntető nyilatkozatai voltak a királyi udvarnál napirenden.

Miksa római király követei érkeztek Budára azzal a megbízással, hogy a Mátyás és a császár között fennálló fegyverszünet meghosszabbítását eszközöljék ki. Ekkor Mátyás azt kívánta, hogy a tárgyalásokban a pápai legátus is résztvegyen; mikor pedig június 17-ikén, Úrnapján, a győri püspök az egyházi szószékről a fegyverszünetnek hat hónapra történt meghosszabbítását kihirdette, azt hangsúlyozta, hogy »erre ő felségét főképen ő szentsége buzdításai készítették«, és hogy »mihelyt az állandó béke megkötetik, ő felsége minden erejét a törökök ellen fogja irányozni«.

A legátus viszont alkalmat keresett, hogy a királynak, a magyar urak színe előtt, háláját tolmácsolja azért, hogy »mint katolikus fejedelemhez illik, ő szentsége intelmeit és buzdításait megszívlelvén«, a békére hajlik. És ugyanakkor a pápát felkérte, hogy ő szintén teljesítse a király kívánatait, tegyen meg mindent, ami az ő »dicsőségét és becsületét gyarapíthatja«, egyúttal fejezze ki neki elismerését a szent-szék iránt újabban bebizonyított vallásos hódolatáért.

Azonban csakhamar ismét fordulatot idéztek elő a király hangulatában Rómából érkezett tudósítások, azon titkos tárgyalások felől, amiket a pápa az egyiptomi szultánnal folytatott.

¹⁾ Kétségkívül a nápolyi királyra céloz.

Mikor június 25-ikén, a legátus szóba hozta a török herceget és a szolgálatoakat, amiket tőle a törökök ellen indítandó háborúban várhatni, Mátyás így válaszolt:

»Követ úr, felesleges most már a hercegre gondolni. Az egyiptomi szultán Rómában levő követe által kétszáz-ezer aranyat kínált a hercegért, ő szentsége elfogadta az ajánlatot, és követe, kit Rodosz szigetére, színleg a lovagrend ügyeiben küld, onnan áruhába öltözve az egyiptomi szultánhoz fog menni, hogy vele a fizetendő pénzösszeg tárgyában és egyéb ügyekben egyességre lépjen.¹⁾ Elhiszem, hogy a szultán nagy háborút indít a török császár ellen; de ő szentségének meg kellene gondolni, hogy a szultán és Dsem herceg hitetlenek, mihelyt tehát elhatalmasodnak, hitünk legnagyobb ellenségeivé válnak. Higye el követ úr, ez a herceg, ha a török trónra jut, kegyetlen ellenségünk lesz. Értesültem, hogy ő szentsége egy másik követet, szintén áruhában a török császárhoz küld.²⁾ Nem tudom, a küldetésének mi a célja, de hogy illő-e a pápának így eljárni, és hogy ezek hallatára a keresztény fejedelmek mit fognak mondani: ő szentsége maga ítélje meg.«

A legátus: »Fenséges király, én mindezekről semmit sem tudok; nem is hihetem, hogy ő szentsége ezen ügy-

¹⁾ A pápa csakugyan Canovi Fülöpöt küldötte Rodosz szigetére és Kairóba, oly célból, hogy a lovagrend nagymesterének közbenjárása mellett tárgyalásokat indítson az egyiptomi szultánnal: névszerint tájékozza magát aziránt, vajjon a szultán csakugyan hajlandó-e a Mátyás által említett nagy összeget Dsem kiszolgáltatásáért fizetni. Azonban a pápa az egyesség megkötésére sem Canovit, sem a nagymestert nem hatalmazta föl; egyúttal kinyilatkoztatta, hogy a szultántól fizetendő pénzt a török háború céljaira fogná fordítani. (A Canovi részére kiállított utasításnak dátum-nélküli egykorú másolata, melynek szövege hibás és több helyen értelmet nélkülöz, a velencei és turini állami levéltárakban. *Thuasne.* 427. *Diplom. Emlékek.* III. 19.)

²⁾ Erről a követségről az ismert történeti emlékek semmit sem tudnak.

ben, miután elintézése végett a keresztény hatalmasságokat követek küldésére szólította föl, most maga akarna rendelkezni. Emellett nem tartom valószínűnek, hogy kétszázezer aranyban megegyeztek volna. Felsőged emlékezik, s ezt nem rég jelentettem ő szentségének, hogy az egyiptomi szultán a hercegért hatszázezeret ajánlott föl; miért elégednék meg tehát most kétszázezerrel? Ha pedig valóban úgy állana a dolog, amint felsőged mondja, ő szentsége talán azért fogadja el ezt a kétszázezeret, hogy a török háború költségeire fordítsa.«

Mátyás: »Követ úr, ha atyaságod nem tud ezekről a dolgokról, én tudok. Bizonyos vagyok a felől, hogy kétszázezerben történt a megegyezés. És higye el követ úr, hogy ő szentsége nem a török háborúra kívánja ezt a pénzt fordítani, hanem arra a háborúra, amit a nápolyi király ellen tervez. Ő szentsége már elhatározta, hogy a jövő augusztus folyamán a királyt kiközösíti és bizonyos más intézkedéseket tesz ellene. Azonban becsületesem nem engedi, hogy őt elhagyjam. Higye el követ úr, ennek az ügynek hosszabb farka van, mint gondolja; és ő szentsége azt a tüzet, amit most meggyújt, nem bírja eloltani, amikor akarja.«

A legátus: »Felsőged király, ezekről nem volt tudomásom, s most először hallom. Mikor Rómából elutaztam, ő szentsége a békére hajlott, és engem megbízott, kérjem föl felsőgedet, intené meg a nápolyi királyt, hogy a megkötött egyesség föltételeit, amelyeket ezelőtt meg nem tartott, ezentúl híven tartsa meg. Higye el felsőged, a nápolyi király úrnak csodálatos természete van; soha sem tartja meg szavát. Azonban én nem tudom, mit válaszoljak; mert ezekről a dolgokról semmit sem hallottam.«

Mátyás: »Követ úr, mi a nápolyi király barátai

mindnyájan elismerjük, hogy ő sohasem tartja meg szavát. Azonban ő szentsége hibázott. Mikor ön követ úr hozzám érkezett, megkezdtem a közbenjárói tiszten eljárni; és jól tudom, hogy a király azt, amit az én közvetítesemmel ígér, akarva- nem akarva teljesítette volna. A király nem is fogadta szívesen az én közbenjárásomat; talán azért, mert nem volt szándéka ígéreteit megtartani. Azonban ő szentsége később Medici Lőrinczet, majd Sforza Lajost, végre Velencét kérte föl a közbenjárásra. Erről értesülvén, én visszaléptem. Ő szentsége kivitte ugyan, hogy Sforza Lajos a nápolyi királytól elszakadt; de én újból kibékítettem őket, amiről ő szentségének talán még nincs tudomása. Hallom, hogy a velencei köztársaság ő szentsége előtt panaszt emelt ellenem, mert Camerino urát¹⁾ szolgálatomba fogadtam, és Velencét kényszeríteni akarom, hogy azt a pénzüsszeget, amivel neki adósa, fizesse ki. Esküszöm, hogy erről a dologról a szerződés, amit vele kötöttem, egy szót sem tartalmaz. Annyi igaz, hogy a nápolyi királyt, kivel ő szentsége, szenvedélyei sugallatát követve, egyességre lépni nem akar, el nem hagyhatom. Meggondoltam tehát, hogy czélszerűbb és kevésbé költséges, ha olaszországi hadakat küldök neki segítségül, mint ha innen bocsátok sereget. Camerino urat tehát azért fogadtam szolgálatomba, hogy amikor a szükség kívánja, a nápolyi király segítségére menjen. Reméllem, néhány nap múlva tudósítást kapok, hogy Mantua örgrófja szintén szolgálatomba lépett.«

A *legátus*: »Fenséges király, az olaszországi ügyekről, mint olasz, szabadabban beszélhetek. Camerino ura a római egyház alattvalója, és nem hiszem, hogy fegyvert fogni bátorodik, ha értesül, hogy ő szentségének

¹⁾ Varano Julius Caesar.

ellenére van. Emellett felséged talán nem tudja, hogy egész területe csupa hegység; fegyveresei ügyes ijászok, de másutt nem használhatók. Higye el felséged, eljön az idő, a mikor ő róla is azt fogja mondani »kurafi!«¹⁾

A király nevetett és többet nem szólt erről a dologról.

A legátus, Rómába küldött jelentésében, nézeteit a helyzetről a következőkben foglalta össze:

»A magyar királynak a nápolyi király érdekében tett nyilatkozatait nem szeretet sugallja. Ő felsége bizalmasan beszélgetve velem előadta, hogy súlyos sérelmet szenvedett a nápolyi királytól. Hanem felingerelte őt a török herceg ügyében állítólag létrejött alku. Hiszem, hogy a törökkel egyességre lép, csak egy futár érkezését várja Rómából. Véleményem szerint a magyar királyt két dolog bántja; az egyik az, hogy a török herceget szentséged elvette tőle; a másik az, hogy ha már szentséged az egyiptomi szultánnal egyességet akart kötni, ezt nem az ő közbenjárásával köti meg, pedig ő, mint mondja, nagyobb összeget tudott volna kieszközölni. Ezért a méltatlanságért, amit szenvedett, azt gondolom, mindent meg fog tenni szentséged ellen. Nem tudom, ki az, aki Olaszországból konkolyt hint szentséged és a magyar király között. Nem ismerek mást, ki erre képes volna, mint a nápolyi királyt. Mivel tehát a magyar király abban a meggyőződésben van, hogy szentséged részéről nagy méltatlanságot szenvedett a török herceg ügyében, félek, hogy mindent megtesz szentséged ellen. Azért az Istenért, alázattal kérem szentségedet, isteni bölcsesége szerint, úgy határozzon, amint szentegyháza érdekében legelőnyösebbnek látja.«²⁾

¹⁾ »Credat maiestas vestra, quod adhuc de illo dictura est, curva phialas.« (Theiner. II. 529.)

²⁾ Az 1489 június 25-én keltezett jelentés Theinernél. 521—530.

VI.

Drági Tamás királyi személynök ¹⁾ az 1489-ik év május havában érkezett Rómába.

A legátus jelentései és a királyi levelek, melyek őt megelőzték, azt a reményt keltették föl a pápában, hogy a magyar követ az anconai szövetség felbontását, megelőző tárgyalások és föltételek kikötése nélkül, fogja foganatosítani. Azonban csakhamar kitünt, hogy a pápa ezen kivánságát, csak Dsem kiszolgáltatása árán kész teljesíteni.

Hogy erre a pápát rábírja, nyíltan kijelentette, hogy uralkodója, amennyiben a török herceget meg nem kapja, a török császárral békét vagy hosszú fegyverszünetet köt.²⁾ Másrésről pedig az anconai szövetség fölbon-
tásán kívül, még jelentékenyebb előnyöket helyezett kilátásba. Bejelentette neki, hogy a magyar király kész vele szoros szövetséget kötni,³⁾ amely a nápolyi királyt megfosztván legfőbb támaszától: a pápa szemeiben, a felforgó körülmények között, nagy értéket képviselt. Ugyanis VIII. Incze 1489. június 30-ikán utolsó felhívást intézett Ferdinándhoz, hogy az 1486-iki egyességben elvállalt kötelezettségeknek feleljen meg, kijelentvén, hogy ha ezt két hónap alatt nem teszi, őt az egyházi kiközösítéssel fogja sújtani.⁴⁾

A pápa nem mutatott kezdetben hajlandóságot arra, hogy Mátyás igényeit kielégítse; Dráginak adott válaszában arra utalt, hogy a francia királylyal és a Jánoslovagok nagymesterével létrejött megállapodások nem

¹⁾ Vagyis a királynak törvényszéki helytartója. (Specialis regiae praesentiae in iudiciis locumtenens.)

²⁾ Ezt Lanfredini, a florenzi köztársaságnak július 3-ikán jelenti. *Thuasne.* 250.

³⁾ Ezt a velencei dogénak június 19-ikén római követéhez intézett jegyzékéből tudjuk. *Diplom. Emlékek* IV. 50.

⁴⁾ *Pastor*, III. 200.

engedik meg, hogy a török herceget bárkinek kiszolgáltassa; ¹⁾ emellett kiemelte azt is, hogy Dsemnek Rómában tartózkodósa Olaszországot török támadások ellen biztosítja.

Azonban utóbb, július elején már kilátást nyújtott Dsem kiszolgáltatására, csak hat havi haladékot kért.²⁾ Mikor pedig néhány nap múlva a legátus június 25-ikén lezárt jelentései megérkeztek, értesítette Drágit, hogy a francia királylyal és a János-lovagok nagymesterével, beleegyezésök kieszközlése végett, tárgyalásokat indít.³⁾

A legátus szeptember elején közölte a pápa ezen elhatározását *Mátyással*, ki örömmel fogadta, és csak azt az óhaját fejezte ki, hogy ő szentsége ne késsék, mert Drági jelentéseiből arról értesült, hogy Dsem elkeseredésében öngyilkosságra gondol.

A *legátus* ugyanekkor emlékeztette a királyt több hónap előtt tett ígéretére, hogy ha ő szentsége Ancona városának büntetlenségét biztosít, Drági Tamás, néhány anconai polgár kíséretében, megjelenik a szent-atyá előtt, és a szövetség fölbontását bejelenti; és előadta, hogy ámbár ő szentsége az amnesztiát megadta, Drági a szövetség felbontására vonatkozó nyilatkozatot nem tette meg.

Mátyás ezen mulasztásért Drágira hárította a felelőséget. »Atyaságodnak igaza van; — így szólt — és én Dráginak valóban megparancsoltam, hogy az amnesztia megadása után a szövetséget bontsa föl. Megmutathatom az utasítás fogalmzatát. Nem tudom, miképen térhetett el attól Drági? Talán valakinek rábeszélései csábították őt el, vagy a vénséggel járó fogyatkozások zavarták meg.

¹⁾ A florenczi köztársaság római követének idézett jelentése.

²⁾ A florenczi köztársaság római követének július 11-iki jelentése. i. h.

³⁾ A legátus szeptember 18-iki jelentéseiben utal a pápának július 17. és augusztus 10-ikén hozzá intézett leveleire. Ezeket, sajnos, nem bírjuk.

Én sajátkezűleg írt levélben megírom ő szentségének, hogy mit mondtam legátus úrnak, és milyen utasítást adtam Dráginak. Ismételem, hogy a szövetséget fölbontani kész vagyok; azonban óhajtanám, hogy ő szentsége az anconaiakat szintén értesítse az amnesztia megadásáról. Nem tudom miképen járhatott el így Drági Tamás, akinek máskor több esze volt; most talán az aggkor megváltoztatta. Legközelebb más követet küldök, kinél kedvesebbet ő szentsége még nem fogadott.«¹⁾

A legátus: »Az Istenért, kérem, bontakozzék ki felséged mielőbb az anconai szövetség kötelékeiből. Felséged ismételt ígéretei és az ügy természete nem engedik, hogy lelkének veszedelme, becsületének sérelme és a szent-szék kára nélkül, az ügy elintézését halogassa. Ő szentségének az anconaiakat vétségökért súlyosan kellett volna megbüntetni, hogy az egyház többi alattvalóit hasonló merényletektől elrettentse; de tekintettel volt felségedre. Felesleges, hogy ő szentsége iratot intézzen Ancona városához; a bréve, melyben felségedet az amnesztia felől értesíti, biztosítékul szolgálhat az anconaiaknak. Az Istenért, ne halaszsa tovább a szövetség felbontását. Látja, hogy ő szentsége a török herczeg kiszolgáltatására kegyelmesen reményt nyujt, és általában felséged minden kérését teljesíti. Tudom, hogy felséged a nápolyi király érdekeit tartja szemel előtt. De higye el, minden fáradsága kárba vész; a nápolyi király szívesen látná, ha felséged a szent-székekkel vizsályokba bonyolódnék; de ha felségednek az ő segítségére lesz szüksége, mentegetőzve magára hagyja felségedet.«

Mátyás nevetve mondá: »Jól tudom, hogy mindaz, amit a nápolyi király kedvéért teszek, kárba vezett

¹⁾ A váradi püspökre gondolt; ezért szavainak gúnyos értelmet lehet tulajdonítani.

fáradtság. Már is annyi kárt szenvedtem miatta, hogy ha le akarnám írni, egy egész ökör nem szolgáltatna elegendő hárttyát. Nem a szeretet sugallására, hanem becsüilem megóvása érdekében kell valamit tennem. Ez a Drági korábban igen buzgó ember volt, és híven járt el megbízásaimban; de most talán aggkora miatt megváltozott. Amit ő nékem ő szentsége szándéka felől ír, ellenkezik ő szentsége hozzám intézett levelének tartalmával.«

Az anconai ügyet ez időtájt Mátyás több tanácsülésen tárgyalhatta. A királyné a szövetség föntartása mellett kardoskodott; ellenben Bakócz Tamás és Fontana fölbontását sürgették. Mátyás az utóbbiak tanácsát fogadta el.

De ennek daczára folytatta tárgyalásait az olaszországi fejedelmekkel és condottierikkel, kik vele szövetekezni, illetve szolgálatába lépni hajlandók voltak. Egy audiencia alkalmával a *legátus* arra kérte föl a királyt, hogy a Camerino urával kötött szerződést bontsa föl.

Mátyás határozottan tagadó választ adott; sőt nyíltan tudomására hozta a legátusnak, hogy Urbino grófját és az azzal határos területek urait szintén szolgálatába fogadja; de egyúttal kijelentette, hogy eljárása a szent-széknek is javára fog szolgálni.

A *legátus* megjegyzé: »Nem bírok felséged titkaiba hatolni; de nem értem, hogy mikép lehet ő szentségére nézve előnyös, ha felséged az ő engedélye nélkül, a szent-szék alattvalóit a maga szolgálatába fogadja.«

»Majd máskor megmagyarázom ezt«, válaszolá kitérőleg *Mátyás*.

A *legátus* azonban a tárgynál maradt: »Bátor vagyok felségedet figyelmeztetni, hogy Camerino ura és Urbino grófja, ha Olaszországban találhatnának szolgálatot, bizonyára nem fordulnának felségedhez; csak pénzt akarnak

kicsikarni felségedtől, de eszök ágában sincs, hogy felséged mellett ő szentsége ellen fegyvert fogjanak; mert jól tudják, hogy ha veszedelmes helyzetbe jutnak, felségedtől nem kaphatnak segítséget. Ő szentségének egy brévéje elegendő arra, hogy Camerino urát hegyei közé zárja el, úgy hogy onnan nem mer kimoczczeni, és senki sem fog vele gondolni.« Egyúttal megemlékezett arról a hírről, hogy Mátyás a ferrarai herceget a szent-szék elleni fegyveres föllépésre unszolja.

»Elhiszem, — így szólt *Mátyás* — hogy Camerino ura, ha Olaszországban kaphatna zsoldot, nem fordulna hozzám. De Isten a tanúm, soha sem gondoltam arra, hogy ő szentsége és a szent-szék ellen bármit tegyek. Ha ez volna szándékom, másképen járnék el. Camerino ura követet küldött hozzám, és felajánlotta nekem szolgálátát. Ajánlatát szívesen fogadtam, mert becsületem sérelme nélkül nem utasíthattam vissza. Az egyességben, amely még nem kötött meg, ő szentsége tekintélyét sértetlenül meg fogom óvni. A ferrarai hercegről felesleges szólani; soha sem tárgyaltam vele aziránt, hogy mellettem bárki ellen fegyvert fogjon.«

Azután áttért az anconai ügyre. »Tudom, hogy az anconaiak irányában kötelezettségeim nincsenek; de becsületem nem engedi, hogy őket elhagyjam. Egyébiránt ne higye követ úr, hogy ő szentsége Anconát olyan könnyen megfenyíthetné, mint hiszi. De hálás vagyok ő szentségének azért, hogy irántam való figyelemből, fenyték alkalmazására nem gondol. A római királylyal tervezett találkozásom után a szövetség felbontására a váradi püspököt küldöm, némely más ügyeket is bízok rá, amiket ő szentsége kedvesen fog fogadni; a püspök emellett az eretnekség vádjától is tisztázni fogja magát.«

A *legátus* ezt megjegyzés nélkül hagyván, a pápa

nevében arra kérte a királyt, hogy Velenczével a jó egyetértést tartsa fön.

Mátyás kijelenté, hogy ő erre kész; de viszont kéri, hogy a pápa a köztársaságot újabb sérelmes tettektől, különösen a raguzaiak károsításától óvja.

A *legátus* ezután azt a kérdést vetette föl: hogy a török ellen tervezett hadjáratot miképen lehetne legolesóbban és legsikeresebben viselni?

Mátyás így válaszolt: »Azt hiszem, legátus úr, hogy ő szentsége a hadjárat költségeihez csak jelentéktelen összeggel képes járulni. A többi hatalmak között egyik-másik, mint atyáságod előtt ismételve említettem, a segélynyújtás kötelezettsége alól ki fogja magát vonni. Ennek daczára, a kereszténység javát tartván szem előtt, a hadjáratot megindítom. A magam költségén olyan hatalmas sereget állítok ki, amilyent a keresztény világ még nem látott. Be akarom bizonyítani, hogy a török herczeg kiszolgáltatását a kereszténység közös érdekében kértem. Már is összeköttetésben állok több török főúrral. A szent-
atya meg fog győződni, hogy a kereszténység közös javáért kívánok harezolni.«

A *legátus* arról értesülvén, hogy *Mátyás* a kalocsai érsek ellen a vádirat elkészítését elrendelte, újból azzal a kéréssel fordult hozzá, hogy a per megindításáról mondjon le, és az érseknek kegyelmezzen meg.

»Valóban legátus úr, — válaszolá *Mátyás* — az a szándékom, hogy eljárásomat igazoljam, és bebizonyítsam, hogy alapos okom volt az érsek elfogatására. Miután ezt a czélt elértem, akkor majd beszélhetünk kegyelemről.«

A *legátus* erre kijelenté, hogy kész a pert bármikor megindítani.

Mátyás: »Kérem engedje előbb megtartanom a római

királylyal tervezett összejövetelemet, akkor aztán megindulhat a per.« Egyúttal említé, hogy az érseket bácsi érseki palotájába akarja bocsátani, őrizet alatt tartván őt, hogy leveleket ne írhasson.

A *legátus* ezt javallotta,¹⁾ és az alkalmas pillanatot felhasználván, az Esztergomban fogva tartott *Leontius János* érdekében is felszólalt.

Mátyás válasza így hangzott: »Az a szegény ember súlyos vétséget követett el a királyné ellen, amit saját vallomásában beismert. Mivel azonban legátus úr ő szentsége megbízásából részére kegyelmet kér, néhány nap múlva szabad lábra helyezem.«

A *legátus* néhány nap eltelte után, újból szóba hozta a király előtt ezt az ügyet. Főlemlítette, hogy az az egyházi férfiú, ki a királytól a *Leontius* javadalmát kapta, az adományozás megerősítéseért folyamodott.

A király arra kérte a legátust, hogy a megerősítést tagadja meg; egyúttal újból ígérte, hogy a foglyot legközelebb szabadon bocsátja.

Ezalatt az olműezi püspökség ügyében meglepő fordulat következett be.

Filipecz János püspök tekintélye és befolyása ez időben tetőpontját érte el. A Miksa királylyal folytatott tárgyalások és a *Corvin János* örökösödésének biztosítására czélzó akció vezetése az ő kezeiben összpontosult. *Mátyás*, hogy őt lekötelezze és kielégítse, most azon volt, hogy őt az olműezi püspökség birtokában megtartsa. Evégből *Vitéz Jánost* a három esztendő óta üresedésben levő

¹⁾ A legátus szeptember 18-iki jelentésében azt a véleményét nyilvánítja, hogy *Mátyás* az érseket nem gyűlöli; sőt inkább nagy föladatok megoldásában kívánja közreműködését biztosítani; azt akarja, hogy mikor az alkalmas pillanat elérkezik, a kalocsai érsek legyen az első, ki *János* herczegnek, mint trónörökösnek a hűségét esküvel leteszi.

veszprémi püspökségre mozdította elő, azon föltétellel, hogy az olmücsi püspökségről lemond. Vitéz bizonyára örömmel ragadta meg ezt az alkalmat, hogy a kellemetlen helyzetből szabaduljon, és kieszközölte a pápánál, hogy őt a szerémi püspökségről a veszprémire áthelyezze, ami (1489) június 3-án történt meg. Azonban Mátyás azon óhaját, hogy az olmücsi püspökség adminisztrátorává Filipeczet rendelje, a pápa vonakodott teljesíteni.

A legátus kísérletet tett Filipeczet rábírní, hogy önkényt lépjen vissza. »Váradí uram — így szólt hozzá egy ízben — emlékezzék meg az írás szavairól: ha szemed botránkoztat, vájđ ki és hajítsd el. Valóban jobb neked az egy váradí püspökségben békésen élni, mint két egyház birtokára vágyván úgy jární, mint a vadász, aki egyszerre két nyulat vesz üzőbe.«

A pápa addig is, míg a kinevezendő új főpap személye íránt megállapodásra jut, az olmücsi egyháznak püspöki helynök által való kormányzásáról intézkedett. A legátus ezt bejelenté a királynak.

»Mondottam már — válaszolá Mátyás, — hogy soha sem volt az a kívánságom, hogy a váradí püspök az olmücsi püspökséget megtartsa. De csodálkozom azon, hogy ő szentsége püspöki helynök behelyezését rendeli el; hozzám intézett levelében ugyanis kijelentette, hogy egyelőre a tényleges állapot föntartásában megnyugszik, és a váradí püspök ellen föllépni nem kíván.«¹⁾

Erre a *legátus* felolvasta a hozzá intézett pápai írat szövegét. »Én pedig — így szólt Mátyás — majd előmutatom a hozzám írt levelet, melyben ő szentsége elrendeli, hogy egyelőre mindent úgy kell hagyní, amint van.«

A *legátus* megmagyarázta, hogy a pápa nyilatko-

¹⁾ Ezt a két pápai levelet nem ismerjük.

zata a váradi püspököt terhelő egyházi büntetésekre, nem pedig az olmüezi egyházmegye kormányára vonatkozik.

Mátyás ragaszkodott a saját felfogásához: »Higye el legátus úr, ő szentsége az új intézkedéseket egész általánosságban kizárja.«

A *legátus* azt is szóba hozta, hogy a váradi püspök az olmüezi javadalomból élvezett jövedelmeket Vitéz Jánosnak kiszolgáltatni köteles.

»Erre nézve — mondá *Mátyás* — nem szükséges intézkedni; mert a két főpap között már egyességet hoztam létre.«

A *legátus* hivatkozott arra, hogy a veszprémi püspök maga sürgeti a megtérítést.

Mátyás: »Irja meg neki legátus úr, amit mondok, hogy egyességet hoztam létre köztük.«

A *legátus* Beatrixnak szintén átnyújtott egy hozzá intézett pápai iratot, melyben az Ancona város részére biztosított amnesztiáról tudósította.¹⁾ A királyné leírhatatlan örömét fejezte ki, és megjegyzé, hogy öröme még nagyobb volna, ha atyját a nápolyi királyt ő szentsége szintén kegyelmébe visszafogadná. »Isten bocsásson meg annak, aki azt a tanácsot adta ő szentségének, hogy atyámmal a nápolyi királylyal ne az én uram királyom közbenjárása mellett lépjen egyességre. Tudom, hogy atyám is a legszívesebben látta volna, ha ebben az ügyben leánya és veje járnak el.«

A kalocsai érsek ügyében a birói eljárás megindításának szükségességét hangoztatta a királyné. Elmondotta a legátusnak azokat az ocsmány nyilatkozatokat, amiket róla az érsek nyilvánosan hallatott. Mindazáltal ajánlkozott, hogy a modrusi püspököt, ki az érsek testvérétől

¹⁾ Ezt a brévét nem bírjuk.

Várad Páltól elvett esztergomi prépostságot nyerte adományul, felfogja szólítani, hogy lépjen Várad Pállal egyességre, és a prépostság jövedelmét maguk között osszák meg.¹⁾

VII.

Mátyás királynak szeptember 8-ikán Linczbén kellett volna Miksa római királylyal találkozni, hogy a császárral megkötendő béke tárgyában véglegesen megállapodásra jussanak. Azonban Mátyás kénytelen volt elhalasztani elutazását. Lázak gyötörték; köszvénytől elesigázott lábai és kezei megtagadták a szolgálatot. Türelmetlenül várta a pillanatot, amikor egészsége jobbra fordul. Óhajtotta, hogy a legátus elkísérje. A pápa mind az ortei püspököt, mind pedig a római király udvaránál levő nunciust Peraud-ot utasította, hogy Linczbén jelenjenek meg, és az uralkodók kibékítésén buzgón fáradozzanak.

Mindazáltal Mátyás attól félt, hogy a tárgyalásokban Peraud a császár érdekeit fogja fölkarolni. Aggodalmait egy alkalommal, (október havában), föltárta az ortei püspök előtt.

»Valóban követ úr — úgymond — az, aki az apostoli széken ül, köteles megóvni a részrehajlatlanságot; sőt a részrehajlás látszatát is elhárítani magától. Már pedig ő szentségének a római király udvaránál levő követe egy pápai brévét küldött hozzám, amelyben az áll, hogy utasításait Balue bíbornoktól fogja kapni. Miután így bánik velem ő szentsége, most már mindegy nekem, akármit csinál. A római királylyal megindítandó

¹⁾ Mindezt az 1489. szeptember 18-iki jelentés tartalmazza. Néhány nappal utóbb Beatrix írt a pápának. Levele a hódolat nyilatkozataival el van elárasztva. Az 1489. október 5-ikén kelt levél eredetije a velencei állami levéltárban.

tárgyalásokban Balue bíbornok lévén hivatva utasításokat adni: a váradi püspöknek és a római királyhoz küldött tanácsosaimnak megparancsoltam, hogy a pápai követet ne látogassák meg, az ő jelenlétében ne tárgyaljanak. Előrelátom, hogy ennek következtében ő szentsége a váradi püspökre még inkább fog neheztelni; de Isten majd megsegíti. A pápai követ úr (Peraud) sokat beszél a békéről, amit a francia és római királyok között állítólag létesített. De nincs igaza; csak fegyverszünetet hozott létre november utolsó napjáig, amikor majd hír szerint a két uralkodó találkozni fog. Biztosan tudom, hogy amit a pápai követ az egyesség felől hirdet, nem igaz. Kérem legátus úr, írjon a római királynak olyan levelet, amelyent nékem az a francziáskodó (franciosus) pápai követ írt.«

A legátus: »Felségednek ő szentsége ellen panaszra nincs oka. Az utasítások, amiket ő szentségének követe Balue bíbornoktól fog kapni, hihetőleg nem a római királlyal való tárgyalásokra, hanem más ügyekre vonatkoznak. A legátus ő szentségének embere, nem Balue bíbornoké, aki egyébiránt felségednek hű szolgája. Az Istenre kérem űzze el ezeket a gondolatokat. Hiszen látja, hogy ő szentsége engem a tervezett összejövetelben való részvétre teljhatalommal ruházott föl. Én kész vagyok a római királynak írni.«

Mátyás: »Máskor is mondtam, hogy a római udvarnál sok ellenségem van, kikről az alkanczellárnak ¹⁾ sincs tudomása. Én azonban jól ismerem őket. Ezért a török herczeg ügyében ő szentségének nem alkalmatlankodom többet. Majd talán eljön az idő, amikor ő szentsége maga akarja nékem átadni, én pedig el nem fogadhatom.«

¹⁾ Borgia bíbornokot érti, ki Mátyás jóakarója volt.

A legátus; »Az Istenért ne foglalkozzék ilyen gondolatokkal. Mihelyt felséged egészségi állapota jobbra fordul, menjünk (a linzi) összejövetelre, az Úr nevében létesítsük a békekötést, és azután a kereszténység dicsőségére indítsa meg felséged a háborút a török császár ellen.«

Mátyás csüggedést jelző hangon mondá: »Legátus úr, én most már békekészen akarok élni: Ő szentségének a háború megindítására nagyobb módja, több pénze van. Én most már békekészen akarok élni.«¹⁾

Ezalatt a két havi határidő, amit a pápa a nápolyi királynak kitűzött, letelt, anélkül, hogy Ferdinánd a hűbéri adót lefizette, a fogságban tartott nápolyi urakat szabadonbocsátotta, az egyház jogain ejtett sérelmeket orvosolta volna. Ennek következtében, VIII. Incze, szeptember 11-ikén tartott ünnepélyes konzisztóriumban kinyilatkoztatta, hogy Ferdinándot a tróntól megfosztja, és a nápolyi királyságot a szent-székre visszazállott hűbérnak tekinti. Mire a jelenlevő nápolyi követ uralkodójának eljárását igazolni igyekezett, és utalt arra, hogy az már korábban a pápa ítéletétől az egyetemes zsinathoz appellált.²⁾

Ámbár a pápa ítélete hadüzenetnek volt tekinthető, háborúra nem került a dolog. VIII. Incze, mivel egyetlen fejedelem sem volt hajlandó neki segítséget nyújtani, támadó föllépésre nem szánta el magát. E helyett az ortei püspököt utasította, eszközölje ki, hogy Mátyás Ferdinándot meghódolásra készítse.

November közepe táján közlé a legátus Mátyással a történeteket és a pápa kivánságát.

A király így nyilatkozott: »Én, legátus úr, a nápolyi

¹⁾ A legátus 1489 október 18-iki jelentése.

²⁾ *Pastor*, III. 201.

király appellációjáról eddig nem kaptam hírt; csak annyit tudok, hogy (ő szentsége ítélete ellen) óvást emelt. Eljárását én és többi szövetségesei rosszaljuk. Tudnia kellene, hogy a pápának sem megválasztása, sem elmozdítása nem tartozik az ő jogköréhez. Bizonyára sokan azt hiszik, hogy a nápolyi király az ő szövetségesei tudtával és beleegyezésével cselekszik. Eskü alatt állíthatom, hogy szándékaról előlegesen tudomásom nem volt, és most eljárása fölött sajnálatomat fejeztem ki néki. Nem hihetem, hogy akár ő szentsége a nápolyi király ellen, akár a nápolyi király ő szentsége ellen háborút akar indítani. A nápolyi király tudja, hogy ő szentsége ellen sem tőlem, sem egyéb szövetségeseitől segítséget nem várhat. Legátus úr ne tartson engem olyan korlátozott elméjű embernek, aki megfélemezhetik a nagy távolságról, ami Nápoly és Magyarország között fekszik. Csak tengeren küldhetnék Nápolyba segítséget; ezt pedig egyetlen velencei gálya megakadályozhatja. Igaz, én szintén visszatart-hatom Velencét attól, hogy ő szentségének segítséget küldjön; de többet nem tehetek. Isten látja lelkemet, soha sem gondoltam, és most sem gondolok arra, hogy ő szentsége ellen vétsek.«

Ezen megnyugtató szavak után, nem kevéssé meglephette a legátust Mátyás panasza, egy újabb sérelem miatt, melyet állítása szerint a pápától szenvedett.

»Fájdalommal tölt el az a gondolat — így folytatta fejtegetését, — hogy ellenségeim képesek voltak ő szentségét rábírní, hogy engem kiközösítsen. Vajjon mit vétettem? Nem vagyok sem eretnek, sem szakadár; nem adtam okot rá, hogy ő szentsége kiközösítsen. Az anconai bonyodalom gondjától is megszabadítom ő szentségét. Fáj, hogy ellenségeim azzal kérkedhetnek, hogy ő szentségét az én kiközösitésemre rábírták. Talán még

mélyebben sért a római király udvaránál levő pápai követ levele, melyben jelentvén, hogy ő szentsége nevében némely dolgokat közölni kíván velem, menedéklevelet kért tőlem, miután ezt már előbb a váradi püspöktől többször kérte. Menedéklevelet kér, mintha ellenséghez jönne! Miben vétettem ő szentsége ellen? Törökké, eretnekké vagy szakadárrá lettem? Ő szentsége követeit mindig a legnagyobb tisztelettel fogadtam; mire való tehát most menedéklevelet kérni? Valóban legátus úr, ez a kívánság két álmatlan éjszakát okozott nekem. Menedéklevelet csak ellenség kér követe számára. A pápai követ tehát, kinek a keresztény hit és ő szentsége nevében közlendői vannak; ellenségemnek vallja magát! Azt hiszi, hogy török vagy eretnek vagyok? Valóban, legátus úr, nagyon el vagyok keseredve.«

Az a mérsékelt hang, amelyen Mátyás az állítólag ellene hozott kiközösítő ítéletről szólott, megnyugtathatta a legátust afelől, hogy a teljesen alaptalan hírt, melyet rosszakaratú cselszövők juttattak el hozzá, komolyan ő maga sem veszi. Így tehát nyugodtan és biztosan válaszolt.

»Hálás vagyok felségednek az apostoli szent-szék irányában tanúsított hódolatáért. Felséged bölcsen mondja, hogy akár óvásra, akár föllebbezésre határozta el magát a nápolyi király: helytelen eljárást követ. Kompromittálta szövetségeseit, első sorban felségedet; mert általánosan azt hiszik, hogy felséged tanácsát követi. Ő szentsége szívesen vette volna, ha közte és a nápolyi király között felséged közbenjárása a békességet helyreállítja. Valóban bárcsak soha sem létezett volna Ancona városa; és azok, kik felségednek a szövetkezést Anconával tanácsolták, sohasem születtek volna! Felséged a rosszakaratú emberek sugalmazásainak ne nyissa meg füleit. Az apostoli szent-szék mindig kiváló szeretettel és kegyes-

séggel karolta föl a magyar királyokat, különösen pedig felségedet. Ne tegye föl ő szentségéről, hogy felségedet, az ő fogadott és szeretett fiát, kit maga úgyszólván nevelt,¹⁾ egyházi büntetésekkel akarná sujtani. A szent-szék, türelemmel és okossággal, nem elhamarkodott elhatározásokkal igyekszik elidegenedett fiait magához visszavezetni. De nem is tudok okot, ami ő szentségét arra indíthatná, hogy felséged ellen egyházi büntetéseket alkalmazzon. A római király mellett levő pápai követ, kinek eljárásáról megütközéssel és sajnálattal veszek tudomást, bizonyára nem ő szentsége szándéka szerint cselekszik. A menedéklevél kérése semmi egyéb, mint ügyetlenség, vagy francia könnyelműség.«

Mátyás ekkor ismételte, hogy az anconai ügyet mielőbb elintézi. »Ezt korábban azért nem tehettem, mert a váradi püspök a római királylyal való tárgyalásokban van elfoglalva; mihelyt ezeket befejezte, Anconába, s onnan két polgárral a szövetség felbontása végett ő szentségéhez megy. Csak az amnesztiát adja meg ő szentsége az anconaiaknak. Egyébiránt ő szentségét már előbb megnyugtatta szándékaim iránt Fontana Ferencz, kit követül küldök hozzá; a (linczi) összejövetel után pedig a váradi püspököt azonnal útnak indítom a szövetség felbontására.« Mire ismételten hangoztatta ragaszkodását a pápához és az apostoli szent-székhez.

A legátus ekkor azt a kérdést intézte a királyhoz, hogy követe, ki a török császártól imént érkezett vissza, milyen eredménnyel járt el kiküldetésében.²⁾

¹⁾ Ezt a czélzást nem értjük. Nincs tudomásunk arról, hogy VIII. Incze Mátyással ifjú korában összeköttetésben állott.

²⁾ Ez a követ drága ajándékokat hozott magával; egyebek között I. Alamizsnás szent János alexandriai patriarka testét, melyet a király ünnepélyesen fogadott és a budai palotájának kápolnájában helyezett el. (A ferrarai követ 1489. november 27-iki jelentése. Dipl. Eml. IV. 396.)

Mátyás egész nyíltsággal válaszolt: »Követemet a török császár szívesen fogadta. A fegyverszünet tartama alatt okozott károk és sérelmek ügyében indított tárgyalások folyamán a török császár a tőlem elfoglalt két vár közül az egyiket kész volt visszaadni, ha további kártérítési igényekről lemondok; azonban követem kinyilatkoztatta, hogy ilyen egyességre nincs felhatalmazva; ha azonban mind a két vár visszaadatik, azon lesz, hogy én ezzel megelégedjem. Én ugyan erre sem adtam neki felhatalmazást, de ez az eredmény csakugyan kielégítene; reméllem, hogy a két vár átadása csakugyan bekövetkezik. Követemmel két előkelő török kapitány jött, kik a fegyverszünet meghosszabbítása tárgyában levelet hoztak, amelyet még nem vehettem át.«

A *legátus* kérdezé, hogy a fegyverszünet valóban mennyi időre kötetnék meg?

Mátyás: »Megmondom legátus úrnak az igazat: öt esztendőre.«

A *legátus*: »Eszerint a török herceghez csatolt remények füstbe mennek!«

Mátyás: »Nem tehetek róla. Ő szentsége rosszul bánik velem, és sok pénzt akar a török hercegen szerezni; én pedig nem várhatok tovább. Többször mondtam, hogy ő szentségét rászedik; azt hiszi, hogy sok pénzt szerez, és semmit sem ér el. Tudom, hogy az egyiptomi szultán most már egy fillért sem adna a hercegért, és kiszolgáltatása érdekében lépéseket többé nem tesz. A hadjárat költségeihez való hozzájárulásra ő szentsége szintén sikertelenül hívja föl a fejedelmeket, kik vagy mentségekkel állanak elő, vagy egyenesen tagadó választ adnak. Én tehát tovább nem várok. A fegyverszünetet megkötöm, amit előnyös föltételekkel, becsületem sérelme nélkül tehetek meg.«

A legátus: »Az Istenért, ne siessen a fegyverszünet megkötésével. Várjon legalább addig, míg ő szentségéhez intézendő jelentésemre választ kapok; a török követeknek pedig mondja azt, hogy elhatározását a római királylyal tervezett találkozás után közli velök.«

Mátyás: »Legátus úr ezt nem tehetem. Visszautasíthatom a török császár ajánlatát, és elbocsáthatom követeit; de halasztásról nem lehet szó. Én a fegyverszünetet megkötöm.«

A legátus most egy épp oly meglepő mint ügyes fordulattal próbált Mátyásra hatni: »Látom felséged azon dolgozik, hogy Velenceze egész Olaszország urává váljék. Felséged barátai és szolgálói Rómában a török herczegnek felséged részére kiszolgáltatása érdekében minden lehető megtettek. Ha felséged most visszavonul: Velenczét tengeren és szárazföldön uralomra juttatja.«

Azonban szavai nem tették meg a várt hatást. *Mátyás* röviden válaszolt: »Cselekedjék mindenki úgy, ahogy neki tetszik.« És határozottan kijelentette, hogy a fegyverszünetet megköti. Egyszersmind fölemlítette azt a hírt, hogy a jövő nyáron a török császár Rodosz alá küldi hajóhadát, és a szigeten erősséget épít.

A legátus megjegyzé, hogy ezt a tervet a lovagrend meghiúsítja. Azonban Mátyás kifejtette, hogy a lovagrend támadó akcióra képtelen, alig képes várait megvédelmezni, amelyek annak a veszélynek vannak kitéve, hogy a törökök az élelmi szerek szállítását megakadályozva, éhséggel megadásra kényszerítik.¹⁾

Mátyás elkeseredett hangulata, mely ezen eszmecserében kifejezést nyert, a legátust aggodalmakkal töltötte el; s ezeket még fokozták az értesítések, amiket

¹⁾ A legátus 1489. november 27-iki jelentésének eredeti példánya a velencei szent-Márk-könyvtárban.

a szoros titok leple alatt folyó tárgyalásokról szerezni tudott.

Miksa király a maga és atyja nevében felszólította Mátyást, hogy a linezi összejövetelen az egyetemes zsinat összehívásának kérdésével foglalkozzanak; tudomására hozta, hogy szövetségesei mindnyájan a zsinat összehívása mellett vannak. Mátyás nem utasította vissza a felszólítást; azt válaszolta, hogy előbb a saját szövetségeseivel fog értekezni, s azután közli elhatározását.

Miksa emellett Mátyás előtt föltárta azt a hő vágyát, hogy Olaszországba hódító hadjáratot indíthasson; nagy kedvezmények ígéretével igyekezett ezen vállalatához Mátyás közreműködését kieszközölni.¹⁾

Miksa tervei egész határozottsággal VIII. Incze személye és az udvaránál uralkodó francia befolyás ellen irányultak.

Mátyás egyelőre tartózkodó állást foglalt el. A linezi értekezlet kimenetelétől tette függővé azt, hogy politikájának milyen irányt fog adni.

A legátus ilyen körülmények között fokozott buzgósággal fáradozott, hogy Mátyást a szent-szék iránt bizalomra gerjessze. Így december egyik napján, meggyőzni igyekezett őt arról, hogy a pápa igaz atyai szeretet táplál iránta.

Azonban a király azzal a sértő megjegyzéssel válaszolt, hogy a legátus naiv hiszékenységét nevetségesnek találja.

¹⁾ A legátus november 27-iki jelentése a velencei könyvtárban két példányban van meg. Eredetije a »classis X. num. CLXXV.« jelezetű kódex 175-ik száma alatt; egykorú másolata a »classis XIV. num. XCIX.« jelezetű kódex 22. száma alatt. Ezen utóbbi példányban a jelentéshez utóirat van csatolva, mely az imént ismertetett titkos értesítéseket tartalmazza, ezzel a megjegyzéssel, hogy az, aki vele azokat közölte, fejével játszik. Az utóirat nagy része titkos jegyekkel van írva, amelyeket e sorok írója oldott föl.

Elmondotta, hogy legjelentéktelenebb kéréseit sem hallgatta meg a szentatya; így például, nem volt képes kieszközölni, hogy néhány szent-ferencz-rendi kolostorba a fegyelmetlen barátok helyébe a rend reformált kolostoraiból új lakók telepíttessenek; és hogy II. Pál pápa elveszett bullája, melyben a csehországi eretnekekkel való érintkezésre néki engedély adatott, újból kiállíttassék. »Hogyan remélheti tehát, legátus úr, hogy nagyobb dolgokat vihetek ki ő szentségénél? Az Istenre kérem, erről többé egy szót se szóljon:« Ő szentsége a török hercegen pénzt akar szerezni. Isten nevében tartsa meg őt. én nem bánom. Ez ügyben, legátus úr, ne írjon többé ő szentségének. Meglehet, hogy ő szentsége könnyebben adja nekem át a török herceget, tudván, hogy már nem akarom bírni!«

A *legátus*: »Nem tudom, ki írhat ilyeneket felségednek Olaszországból? De bárki legyen az, hazugságokat ír. Minden bajnak oka az átkozott Ancona. A kalocsai érsek ügye szintén alkalmat szolgáltat arra, hogy felségedről rosszat beszéljenek.«

A *Mátyás*: »Az anconai ügy már el van intézve. Mondottam volt, hogy követem Fontana ő szentségét erre nézve meg fogja nyugtatni, és hogy a váradi püspök, kit az anconai szövetség felbontásával bíztam meg, a római királylyal való találkozás után mindjárt útra kel. Ugyanakkor a kalocsai érsek ügyében is megindulhat a tárgyalás, amelynek folyamán eljárásomat igazolni fogom. Azonban higye el, legátus úr, mindez nem okozna nehézséget. Minden bajnak az a forrása, hogy ő szentsége a török hercegen pénzt akar szerezni, és a keresztény népekre adót vet ki. Előre látom, hogy mi fog bekövetkezni. Ő szentsége a török herceget kis összegért áruba bocsátja, talán a nápolyi királynak, aki, mint

hallom, valami csekélységet ajánl érte. Bevallom, volt idő, mikor én bírni óhajtottam őt; azt hittem, hogy ő szentsége, ha engem nem szeret, legalább pénzemet szereti. Ő szentségének bizonyos összeget ajánlottam, amit a török herceg anyja és felesége fizettek volna meg. Nem a saját kincstároból vettem volna ezta pénzt. Azt hiszem, ő szentségének véleménye szerint is, elég nagy áldozatot hozok azzal, hogy országomat, népeimet és saját személyemet kockára teszem a háborúban, amelynek költségeit legnagyobb részben magamnak kellene elviselnem, mert ő szentségétől nagy segítséget nem várhatok. Ha a török herceget annak idején rendelkezésemre bocsátják, szívesen megtettem volna mindent. A hosszú halogatás kétségbe ejtett. A helyzet azóta szintén változott. Azt hiszi legátus úr, hogy a török császár és az egyiptomi szultán között a viszony változatlan maradt. Higye el, hogy változott. Én pedig nem vagyok olyan erős, hogy mind a kettő ellen háborút viselhessek. Most már ő szentsége a herceget tartsa meg magának, vagy adja el, akinek tetszik.«

A legátus: »Nem értem, hogy felséged miképen vélekedhetik így ő szentsége felől, kitől kegyes leveleket és ígéreteket kapott? Azon, hogy ő szentsége pénzt akar szerezni, felséged nem ütközhetik meg. Nagy háború sok pénzt követel; és felséged maga mondotta, hogy a háborúra csak úgy vállalkozhatik, ha segítséget kap.«

Mátyás: »Kegyes leveleket és ígéreteket csakugyan kaptam. De azt hiszi-e legátus úr, hogy én szép szavakkal nem tudok szintúgy bánni, mint ti olaszok? Valóban a török herceggel nem gondolok többé!«

VIII.

Deczember 10-én érkezett Budára egy római futár, ki több mint harmadfél hónapig volt útban, és szeptember 18-ikán kelt pápai iratokat hozott magával. Ezekben a legátus újból megbizatott: hasson oda, hogy a nápolyi királyt, ha a szent-szék ellen háborút indít, Mátyás ne segítse.¹⁾

Mikor az ortei püspök a pápa üzeneteit *Mátyással* közölte, ez egészen más hangon szólalt meg, mint az előző alkalmakkor. A »keserű szerek« után — mint ő mondani szokta — az »édesekkel« tett kísérletet.

»Legátus úr, jelentse ő szentségének, hogy kora gyermekségemtől fogva megszoktam a szent-szék és a pápák iránt hódolatot tanúsítani. Ugyanezek az érzelmek lelkesítenek most is, mikor az aggkor határszéléhez értem. Ő szentsége ne higye, hogy a nápolyi királyt, ha ő szentsége ellen háborút indít, segíteni fogom. Isten a tanúm, hogy a nápolyi király föllebbezése vagy óvása felől előleges tudomásom nem volt. Ő szentsége legyen bizalommal irántan. De viszont azt sem látnám szívesen, ha ő szentsége indítana háborút a nápolyi király ellen, mert a becsület nem engedné, hogy apósomat és szövetségeseimet elhagyjam. Az Istenre kérem ő szentségét, hagyja azt a vén embert békében. Ha ő szentsége az én közbenjárásomat fogadja el, módot találtam volna a béke helyreállítására. Legátus úr, mikor megérkezett, ő szentsége nevében kikérte volt közbenjárásomat; azonban utóbb ő szentsége Medici Lőrinczhez, majd Sforza Lajoshoz, végre pedig a velencei köztársasághoz fordult. Erről értesülvén, lemondottam a beavatkozásról. Esküszöm, hogy ha én hozom létre a békekötést, és a nápolyi

¹⁾ Ezeket a pápai iratokat nem bírjuk.

király megszegi azt: megfenyítésére én magam vezetem volna sereget. Hiszi-e, legátus úr, hogy Velenceze a nápolyi királynak kibékítését ő szentségével őszintén óhajtja-e? Bizonyára nem. Ő szentsége az én milanói rokonomban nagyon bízik; én pedig állíthatom, hogy az másképen beszél ő szentségével és másképen én velem. Hígye el, én igazat beszélek. A spanyol király, kitől ő szentsége szintén sokat vár, a török háború költségeire egy dénárt sem áldozhat; a mórok ellen viselt háborút is kevés dicsőséggel fejezte be. Végre a francia királyban bízik ő szentsége; de a fiatal király inkább kormányoztatik, mint kormányoz. Az Istenre kérem ő szentségét, hagyja békességben a nápolyi királyt. Ha ő szentsége kívánja, magamra veszem a fáradságot, hogy őt kibékítsem vele. Illendő, hogy jó pápa a tiszteséges békességet többre becsülje a háborúnál, melynek elkerülése ő szentségére és a nápolyi királyra nézve egyaránt kívánatos. Én a béke létrehozása érdekében semmi fáradságtól nem riadok vissza.«

A legátus, december 26-iki jelentésében kiemeli hogy Mátyás »még sok egyebet mondott, tiszteletét és hódolatát a szent-szék iránt hirdetve.«

Négy nappal ezen jelentés elküldése után, egy újabb pápai futár érkezett Budára, az október 15-iki jelentésre szóló válaszszal.¹⁾ Ennek legjelentékenyebb pontja az volt, melyben a pápa határozottabb formában igéri, hogy Dsem herceget Mátyásnak kiszolgáltatja. Ezt megtehetette, mivel a francia király beleegyezését megkapta.²⁾

Ez a közlés most már nem elégítette ki Mátyást, aki keserű szavakkal tolmácsolta elgületlenségét: »Legá-

¹⁾ Ezt, sajnos, nem bírjuk.

²⁾ A francia királynak Rómába küldött követe részére adott utasítását ismerteti *Thuasne* 249.

tus úr, ámbár nem vagyok olasz, szép szavakkal én is tudnék élni. Azonban nyíltan kijelentem: a török herceggel ő szentsége tegyen amit akar; ám tartsa magánál harmincz, vagy száz esztendeig, egy szót sem szólók róla. A francia király kötelezte magát, hogy a herceget másnak nem szolgáltatja ki, csak nekem; de ő szentsége bizonyára jól megfontolta, hogy mit cselekszik.«

Mindazáltal másrésről újból hangoztatta készségét, hogy »ő szentsége parancsainak hódolva« az anconai szövetséget felbontja; a felelősséget azért, hogy ez még nem történt meg, ez alkalommal is Drági Tamásra hárítván. »Esküszöm — mondá egyebek között — hogy Drági Tamásnak azt az utasítást adtam, amit legátus úrral közöltem; előmutathatom fogalmazatát. Legyen ő szentsége irántam bizalommal, és semmitől se féljen.« Egyúttal közlé, hogy Camerino urával az egyességet nem köti meg, mivel ezt ő szentsége ellenzi; azonban zsoldjába fogadja őt, ha ő szentsége megengedi.«

A legátus megjegyzé, hogy ezek a tárgyalások ő szentségét kellemetlenül érintik.

Mátyás erre kijelentette, hogy a camerinói követet »üres kézzel« bocsátja el, és Velenczével a békességet fönn akarja tartani, amiért is hálásan fogadja ő szentsége közbenjárását, ámbár előre látja, hogy fáradozása kárba vész. »A velenceiek — úgymond — nem szünek meg sérelmekkel ingerelni alattvalóimat, ahol csak tehetik, károsítják, és a ragúzai kereskedőket súlyos vámokkal terhelik. Ő szentségének azt mondják ugyan, hogy velem békében akarnak élni; de elbizakodva ő szentsége pártfogásában, minden tőlök telhető gonoszságot elkövetnek. Mindamelllett esedezem, hogy ő szentsége a béke föntartása érdekében tegye meg azt, ami hatalmában áll.

Hálás leszek érte, ha ő szentsége kedvéért a velenceiek nékem és a ragúzaiaknak békét hagynak.«

A *legátus* ezután a római királylyal folyamatban levő tárgyalások felől kérdezősködvén, Mátyástól a következő felvilágosítást kapta:

»Legátus úr bejelentheti ő szentségének, hogy a római király ajánlata szerint, ha azt, amit Krainban és Stiriában foglaltam el, visszaadom: azt, amit Istria, Karinthia és Alsó-Ausztria területén bírok, megtarthatom addig, amíg meghatározott időben bizonyos váltság-összeg lefizetetik. Ebben én megnyugodtam. Azonban a császár attól tette függővé az ő jóváhagyását, hogy én Németújhelyt és némely más ausztriai várat is visszaadjam. Erre nem állhattam rá. Így most már nem tudom, hogy mi történik. Én a római királylyal az alkut rég megkötöttem volna, ha a császár meg nem zavarja. A római király ismételten kijelentette, hogy ha a császár az egyességet jóvá nem hagyja, ő visszavonul Flandriába, és atyja életében többé onnan nem jön elő. A német urak pedig világosan megmondották a császárnak: »felséged elutasítja a kínálkozó békességet, és azt akarja, hogy mi szüntelenül háborúskodjunk; de a magyar királynak ellenállani miként felséged nem volt képes, úgy mi sem vagyunk képesek; tehát a legelső támadás bekövetkeztével meghódolunk neki. A császár azonban fia és az urak ellentétéseivel nem törődik; ragaszkodik a követeléshez, hogy Németújhelyt visszaadjam neki.«

Azután Mátyás a nápolyi ügyre tért át; ismételte kérelmét, hogy a pápa a nápolyi királyt hagyja békében és azt az ajánlatát, hogy a békekéség létrehozására vállalkozik. Egyúttal kifejtette, hogy a pápa a nápolyi királyt trónjától megfosztani nem képes. »Ő szentsége — úgymond — semmit sem várhat Velenczétől, mely szívesen

látja, ha ő szentsége minden erejét háborúban fölemészti, de neki segítséget nyújtani nem fog. A milánóiak az utolsó háborúban sem teljesítették ígéreteiket, sőt éppen az ellenkezőt tették annak, amire kötelesek voltak. A flórencziek mindig a körülményekhez alkalmazkodnak; az a sógorság, ami ő szentsége és a Medici-család között létrejött, ő szentségére előnyt nem fog hozni. A francia királyba hiába bízik ő szentsége; mit is várhatni olyan államtól, melyet asszony kormányoz? A spanyol király nagy ígéretekkel igyekszik ő szentségét rábírní, hogy a nápolyi királyságot neki adományozza, azonban a háború költségeihez egy dénárral sem képes hozzájárulni. Követem, aki Spanyolországból aminap visszaérkezett, jelenti, hogy ott egyebet üres szavaknál nem lehet kapni. Egyébiránt uralkodót országából elűzni nem könnyű föladat; mert mindig találkoznak fejedelmek és urak, akik nem tűrik, hogy a papok súlyos igát vessenek a királyok nyakába, Ha tehát ő szentsége a nápolyi királylyal békességre akar lépni, én szívesen és hálás érzéssel vállalom el a közbenjárást.«

Ez a nyilatkozat mély benyomást tett a legátusra, ki nem kételkedett abban, hogy ha a pápa a nápolyi király ellen háborút indít, Mátyás az utóbbinak segítséget fog nyújtani. Azért hathatósan ajánlotta, hogy a pápa fogadja el a magyar király ajánlatát, és közbenjárása mellett Ferdinánddal lépjen egyességre.¹⁾

¹⁾ Mátyás ezen alkalommal egy másik olaszországi bonyodalom megoldására is ajánlkozott.

Pesaro városa és területe a szent-szék fenhatósága alá tartozó kis fejedelemséget képezett, melyet urának a Sforza-családból származó János hercegnek halála után a pápa az özvegyre és mostoha fiára ruházott. Az utóbbi azonban mostoha anyját börtönbe vetette, és a hatalmat magához ragadta. Mátyás most felhatalmazást kért a pápától, hogy magyarországi és nápolyi hadak az özvegyet kiszabadítsák és visszahelyezzék. Attól félt, vagy Florencz vagy Velenceze ejti hatalmába Pesarót, és azután innen Ancónára szintén kiterjeszti uralmát.

A legátus ezt a jelentését 1490. január 6-án indította Rómába.¹⁾ Harmadnapra azután Mátyás útra kelt Bécsbe, ahonnan a linzi összejövetelre volt menendő. Útközben Visegrádon, Esztergomban, Tatán, Pozsonyban hosszabb időre megállapodván, csak február második felében érkezett az osztrák fővárosba.

Arról, vajjon a legátus az ő kíséretében volt-e, vagy egyenesen utazott Bécsbe, nincs tudomásunk. Az utazás szórakozásai, Mátyás gyakori gyengélkedése, az osztrák és csehországi ügyekkel való elfoglaltsága okozták, hogy az 1490-ik év első három hónapjában háttérbe szorultak azok az ügyek, amiket a pápai legátussal tárgyalt, s ez ennél fogva jelentéseket sem küldött Rómába.

Ezalatt VIII. Incze 1489. deczember 7-ikén kelt iratában értesítette a keresztény hatalmasságokat, hogy miután a kereszties hadjárat megindítására vonatkozó terve helyeslésükkel találkozott, a részletek megállapítása tárgyában tartandó értekezletet, melyre követeiket meghívja, a jövő (1490.) év márczius 25-ikén fogja megnyitni.²⁾

Néhány héttel az értekezlet megnyitása előtt, 1490. márczius elején — az egyiptomi szultán követe érkezett Rómába, és azt az ajánlatot hozta magával, hogy uralkodója, ha neki Dsem herceget kiszolgáltatják, kétszáz-ezer aranyat fizet, a keresztény hatalmasságok szövetségéhez csatlakozik, és a keresztényektől elfoglalt bizonyos területeket visszaad. Azonban VIII. Incze most állhatatosan ragaszkodott azon elhatározásához, hogy Dsemet Mátyásnak bocsátja rendelkezésére. A milanói fejedelem követe előtt úgy nyilatkozott, hogy az egyiptomi szul-

¹⁾ Eredetije a szent-Márk-könyvtárban.

²⁾ A lengyel királyhoz intézett levelét kiadta *Theiner*, Monumenta Poloniae. II. 251.

tán, akár milyen nagy összeget ajánlana is, nem kapja meg a török herceget, akit csak a magyar királynak szolgálthat ki, mint aki őt a kereszténység javára a leg-sikeresebben használhatja föl.¹⁾

A keresztény hatalmasságok követeinek római értekezlete a kitűzött napon ünnepélyesen megnyitott, és hozzá fogott a keresztes hadjárat részletes tervének kidolgozásához.²⁾ Azonban ezzel egyidőben a halál elragadta azt, aki a terv végrehajtásában a legfőbb tényező lett volna.

Mátyás király 1490. ápril 6-ikán az osztrák fővárosban elhunyt. A pápai legátus tanuja volt haláltusájának, és tetemét lekísérte végső nyugalma helyére Székesfehérvárra; majd jelen volt a királyválasztó országgyűlésen, és II. Ulászlót a magyar trón elfoglalásánál a szent-szék nevében üdvözölte. Azonban már június 24-én azzal a kéréssel fordult a pápához, hogy hívja vissza.³⁾ És miután kívánsága teljesült, szeptember második felében elhagyta hazánkat. Ez alkalommal a magyarországi főpapok, VIII. Inczéhez levelet intéztek, melyben magasztaló kifejezésekkel szólnak arról a buzgóságról, amellyel küldetésében a legátus eljár, a szolgálatokról, amikkel őket és az országot hálára kötelezte.⁴⁾

¹⁾ A milánói követ 1490. márczius 18-iki jelentését közli *Thuasne*, 265.

²⁾ Ezt ismerteti *Thuasne*, 226.

³⁾ A legátusnak 1490. ápril 6. június 24 és július 24-ikén kelt jelentései a velencei szent Márk-könyvtár idézett kódexében.

⁴⁾ »Qui — írják róla — apud nos ante obitum . . . Matthie regis . . . summa cum dignitate atque bene beateque vixit, et posthac in ista fluctuatione rerum nostrarum . . . ita se gessit et habuit, ut presencia, dignitate, auctoritateque sua nos et ecclesias nostras plurimum ornaverit et auxerit, pro tutanda vendicandaque libertate ecclesiastica summam operam, laborem studiumque adhibuit, pro qua paratus una nobiscum semper fuit, tam periculo rerum, discrimini que capitis ubique decertare. Quidquid malignitate hominum, contra ecclesiam Dei commentum molitumque est, cura, sollicitudine animi, dexteritate ingenii, prudenter id composuit; lites nonnullas

Elismerő ítéletöket a történetírás magáévä fogja tenni.¹⁾

et fraterna aliorumque dissidia consultissime diremit, aut certe fomitem maligne conceptum sensim extinxit, neque eum in illas flammæ odii exurgere passus est; . . . ut veritatis et integerrime sue vite testimonium nostra sponte perhibere; et jure optimo quod vidimus atque sentimus testari debeamus, id est: Dignitatem auctoritatemque suam, quam a sanctitate vestra . . . accepit, maximo usui et ornamento nobis et ecclesiis nostris fuisse . . . » 1490 szeptember 22-ikén kelt levelök eredetije ugyanott.

¹⁾ Pecchinoli rövid ideig élte túl visszatérését Olaszországba. Civitavecchiában, melynek parancsnokává neveztetett ki, 1492-ben halt meg. Tetejét a civita-castellana-i székesegyházban helyezték örök nyugalomra. (Ughelli Italia Sacra. I. 601.)

